

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง จิตสาธารณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอ เอกสารตามลำดับ ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

- 1.1 ความหมายของจิตสาธารณะ
- 1.2 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ
- 1.3 ความสำคัญของจิตสาธารณะ
- 1.4 ระดับของจิตสาธารณะ
- 1.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

1.6 สถาบันที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสาธารณะ

- 1.7 กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสาธารณะ
- 1.8 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสาธารณะ
- 1.9 องค์ประกอบการพัฒนาจิตสาธารณะ
- 1.10 กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสาธารณะ
- 1.11 วิธีการพัฒนาจิตสาธารณะ
- 1.12 การสอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ
- 1.13 หลักการจรรโลงใจเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิต

- 2.1.1 ความหมายของรูปแบบการดำเนินชีวิต
- 2.1.2 ประเภทของรูปแบบการดำเนินชีวิต

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ความหมายของจิตสาธารณะ

คำว่า “จิตสาธารณะ” มีการใช้คำในภาษาไทยที่มีความหมายเป็นนัยเดียวกันหลายคำ กล่าวคือ “จิตสำนึกทางสังคม” “จิตอาสา” หรือ “จิตสำนึกสาธารณะ” ส่วนในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Public Mind หรือ Public Consciousness ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “จิตสาธารณะ (Public Mind)” ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

ชาย โพรสิศา และคณะ (2540) ได้ให้ความหมายเชิงพฤติกรรมว่า จิตสาธารณะ คือ การใช้สาธารณะสมบัติอย่างรับผิดชอบ หรือการรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ ซึ่งมีนัย 2 ประการ ได้แก่

1. การรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ชำรุดต่อสาธารณะสมบัติ ในวิสัยที่ตนสามารถกระทำได้

2. การเคารพสิทธิในการใช้สมบัติสาธารณะของผู้อื่น เพราะสาธารณะสมบัติ คือสมบัติของบุคคลทั่วไปที่มีสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ ดังนั้นการใช้สาธารณะสมบัติ อย่งรับผิดชอบในแง่หนึ่งจึงหมายถึง การคำนึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิในการใช้เช่นเดียวกัน

กนิษฐา นิตส์พัฒนา (2541) ได้ความหมายของ จิตสาธารณะ ว่าหมายถึง การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือคำนึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับคน

มัลลิกา มัติโก (2541) ได้ความหมายของ จิตสาธารณะ ว่าหมายถึง การมีจิตใจที่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ร่วมกัน คำนึงถึงความสำคัญของสิ่งของที่ต้องใช้หรือมีผลกระทบร่วมกันในชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (2542) ได้ให้ความหมายว่าหมายถึง การรู้จักเอาใจใส่ เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อชาติ

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรมและสังคม สัจจกร. (2543) ได้สรุปว่า หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ รับผิดชอบต่อที่มีต่อสังคมและความรู้สึกร่วมกับสังคม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2542) ได้นิยามว่า จิตสาธารณะ หมายถึง ความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นหรือสังคม พยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานแห่งความจริง

หฤทัย อาจปรุ (2544) ได้ความหมายของ จิตสาธารณะ ว่าหมายถึง การตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไปแก้วิกฤติการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสำนึกถึงพลังของคนว่า สามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้ และลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในสังคม

แหวง โคจิราการ (2550) ได้ให้ความหมายของจิตสาธารณะ ว่าหมายถึงสิ่งต่อไปนี้

1. อารมณ์ความรู้สึกนึกคิด จิตสำนึกที่เป็นไปเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลส่งเสริม สนับสนุน สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนคนหมู่มาก

2. ให้กำลังใจ ให้ความอบอุ่น ให้แรงบันดาลใจ แก่ผู้คนในการต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคในชีวิตของคนเพื่อจะได้ดำรงคนอย่างปกติสุขในสังคมชุมชนและเข้าร่วมในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่ชนในวงกว้าง

3. บทบาทในการลดทอนอำนาจของกิเลสตัณหาต่าง ๆ ที่เพิ่มความยึดมั่นถือมั่น ในเรื่องตัวกูของกู โลภะ โทสะ โมหะ

4. สังคมอุดมการณ์ หรือสภาพอันเป็นที่พึงปรารถนาาร่วมกันของมนุษยชาติโดยรวม ซึ่งสำหรับชาวพุทธเราอาจจะเรียกว่า สังคม พระศรีอารีย์ หรือ ศาสนิกอื่นก็อาจจะเรียกกันในชื่ออื่น แต่โดยเนื้อแท้แล้วก็มีความหมายตรงกันคือ มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างอยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีการเบียดเบียนกัน มีความอุดมสมบูรณ์ใน โภคทรัพย์ ทุกคนต่างมีจิตสำนึกที่สูงส่ง ไม่มีความเห็นแก่ตัวเหลืออยู่แม้แต่น้อยนิด ไม่ว่าในระดับปัจเจกชนหรือสังคมก็ตาม

อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2552) ได้นิยามว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าแก้วิกฤติการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของคนว่า สามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้ และลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในสังคม การกระทำที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ ด้วยการเอาใจใส่ดูแลเป็นธุระและเข้าร่วม ในเรื่องส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยพิจารณาจากการที่บุคคลหลีกเลี่ยงการใช้หรือกระทำที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้สรุปว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การกระทำด้วยจิตวิญญาณ ที่มีความรักความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรมและการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อมการกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมโดยรวมมีความสุข

วราพร วันไชยธนวงศ์และคณะ (2552) ได้นิยามว่า จิตสาธารณะ คือ ความสมัครใจ เต็มใจ ตั้งใจทำ และเสียสละทั้งแรงกาย แรงใจหรือทรัพย์สินในการกระทำหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

1.1 ความสมัครใจ เป็นการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นการอาสาสมัครที่จะกระทำสิ่งนั้น เช่น “ความสมัครใจพร้อมที่จะช่วยเหลือ” “การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสมัครใจ” “ความสมัครใจในการกระทำกิจกรรม”

1.2 ความเต็มใจ เป็นความรู้สึกของนักศึกษาพยาบาลที่ยินดีให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น เช่น สิ่งที่เราสมัครทำด้วยความเต็มใจ” “การให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจมาจากความรู้สึกที่แท้จริง” “ความรู้สึกที่อยากทำความเต็มใจ”

1.3 การเสียสละ เป็นการกระทำของนักศึกษาที่ช่วยเหลือแก่ผู้อื่นด้วยความรู้สึกที่กระทำด้วยความมุ่งมั่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น “การมีใจรักอยากช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน” “การทำประโยชน์ต่างๆแก่ส่วนรวม ไม่หวังผลประโยชน์” “ความรู้สึกมุ่งมั่นตั้งใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สังคมที่เดือดร้อน”

นะคา ศศิรพา (2553) กล่าวว่า คือ คุณลักษณะทางปัญญาของบุคคลที่มีความปรารถนาจะช่วยเหลือ ไม่เห็นแก่ตัว มีความรัก ความเอื้ออาทรแก่บุคคลในสังคม รู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

Friere (1974) ได้ให้ความหมายของจิตสาธารณะ ว่า สิ่งที่เกิดจากจิตสำนึกของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการกระทำ โดยใช้ประสบการณ์และพยายามผลักดันให้เกิดผลที่ก่อให้เกิดประโยชน์ของส่วนรวม

Kraff (1992) ได้ให้นิยามว่า คือความสามารถของบุคคลในการรับรู้ถึงความไม่ยุติธรรมให้ความสำคัญกับความต้อการที่หลากหลายของบุคคลอื่นและมีการกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม

จึงอาจสรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง คุณสมบัติของบุคคลที่มีความใส่ใจ ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว รับผิดชอบ เต็มใจช่วยเหลือ ตระหนักรู้และช่วยแก้ปัญหาภายในชุมชนและสังคม เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ภายในสังคม รับรู้สิทธิและหน้าที่ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมส่วนรวม

1.2 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

ชาย โพธิ์สีดา และคณะ (2540: 14-15) และ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร(2546: 2-3)ได้เน้นถึงองค์ประกอบของจิตสาธารณะว่ามี 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 คือ การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยการกำหนดค้ำชีวจิตจาก

1. การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่
2. ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม

องค์ประกอบที่ 2 คือ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนตนสามารถทำได้ โดยการกำหนดค้ำชีวจิตจาก

1. การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม
2. การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ 3 คือ การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยกำหนดค้ำชีวจิตจาก

1. การไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง
2. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้ของส่วนรวมนั้น

หากกล่าวโดยสรุปองค์ประกอบและตัวชี้วัดของจิตสาธารณะ สามารถสรุปได้ดังนี้

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
การใช้	1. การดูแลรักษาของส่วนรวม ใ้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่ 2. ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม
การถือเป็นหน้าที่	1. การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม 2. การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม
การเคารพสิทธิ	1. การไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง 2. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้อใช้ของส่วนรวมนั้น

สมพงษ์ สิงหะพล (2542) ได้กล่าวว่าหลักของจิตสาธารณะมี 3 ด้านที่สำคัญๆ ดังนี้

1. จิตสาธารณะเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตลักษณะนี้ระบบการศึกษาไทยมุ่งมั่นที่จะปลูกฝังมานาน ให้เป็นไปตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Other Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มชนสังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้ว สร้างกันได้ไม่ยากนัก

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มชนเดียวกัน เป็นจิตสำนึก ที่คนไทยยังไม่ค่อยมีและขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทยขาดการปลูกฝัง เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านบ้านเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

บุทรนา วรณปิติกุล (2552) กล่าวว่า บุคคลที่มีจิตสาธารณะ ควรต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การทุ่มเทและอุทิศตน สิทธิของพลเมืองจะต้องสอดคล้องกับความรับผิดชอบของสังคม เพราะบุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่นเพื่อพัฒนาสังคมด้วย

2. การเคารพถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสนิยมจนนิยม ส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่วางใจผู้อื่น เลือคบหาเฉพาะกลุ่มที่มีความคิดเหมือนกัน ไม่สนใจการเมือง ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เกิดข้อขัดแย้ง การยุติข้อขัดแย้งโดยฟังเสียงข้างมากนั้น ไม่อาจนำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นผู้มีจิต

สาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทน ตระหนักว่าการมีส่วนร่วมไม่ได้ทำให้ได้อย่างที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายและหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลปนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติ สร้างการเข้าร่วมรับรู้ ตัดสินใจและผนึกกำลังเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม สมาชิกในสังคมต้องคำนึงถึงบ้านเมืองในฐานะเป็นกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

4. การลงมือกระทำ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้น แต่ต้องลงมือกระทำอย่างรวดเร็ว โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง และสถาบันการศึกษาไม่เพียงแต่เป็นเพียงสถานที่ฝึกทักษะและให้ความรู้ แต่ต้องรับหน้าที่ปลูกฝังและสร้างค่านิยมที่เหมาะสมให้เด็กในสังคม รวมทั้งสถาบันศาสนาและสื่อมวลชนที่จะต้องรับบทบาทในการร่วมสร้างสังคมให้เข้มแข็ง

จึงอาจกล่าวได้ว่าจิตสาธารณะเป็นเรื่องของบุคคลที่มุ่งทำเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมโดยจิตสาธารณะมีหลายระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งเราต้องร่วมกันส่งเสริมให้คนในสังคมเกิดจิตสาธารณะครอบคลุมในทุกระดับให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวม และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม และหากเราทุกคนเข้าใจความหมายของจิตสาธารณะได้อย่างถูกต้องแล้ว น่าจะนำประเทศไปสู่ “สังคมแห่งจิตสาธารณะ” ที่สมบูรณ์มากขึ้น ส่งผลให้ชุมชน สังคม และประเทศ มีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคง

จิตสาธารณะ (Public Mind) มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. **Professional** (ทำงานแบบมืออาชีพ) คนไทยทุกคนที่คิดใหม่ ทำใหม่จะต้องเป็นมืออาชีพ (Profession) รู้ลึกในหน้าที่ ๆ รับผิดชอบ รู้รอบในงานที่เกี่ยวข้อง ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา หากความรู้ใหม่เสมอ

2. **Unity** (เอกภาพ) ค่านิยมใหม่ต้องเป็นไปในทิศทางของความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่กลัวการได้หน้า หรืออิจฉาริษยากัน ควรจะฝึกการทำงานเป็นทีมเพราะการที่คนในองค์กรมีเอกภาพ จะช่วยให้การขับเคลื่อนภาระงานเพื่อมวลประชา เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีหลายองค์กรที่คนในองค์กรกรกแล้วการได้ดี เลขไม่มีใครทำอะไร คนไทยทุกคนก็ไม่ได้อะไรด้วย แต่ในความเป็นเอกภาพก็ยอมให้มีความแตกต่างได้ แต่อย่าแตกแยก

3. **Believe** (ความเชื่อ) คนไทยทุกคนจะต้องทำงานด้วยความเชื่อเชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้าเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง แล้วยึดให้มั่น ถ้าคนไทยทุกคนขาดแล้วซึ่งความเชื่อ การทำงานก็จะขาดพลัง

4. **Locally** (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) คนไทยทุกคนจะต้องเป็นผู้ที่เชื่อและศรัทธาในความเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ของภูมิปัญญาไทย ลดความเชื่อดั้งเดิมสมัยนิยมลง (Modernization) Local wisdom ในด้านต่าง ๆ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและเข้ากับบริบทของสังคมไทย คนไทยทุกคนต้องเลิกดูถูกภูมิปัญญาของคนในระดับรากหญ้า แล้วหันไปสู่วิถีของการเรียนรู้ร่วมกันเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในชุมชน

5. **Integrity** (ความซื่อสัตย์) คนไทยทุกคนจะต้องยึดเอาความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม ทิศดี ทำดี เพื่อชาติ งานทุกชิ้นจะต้องตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส

6. **Creative** (การสร้างสรรค์) คนไทยทุกคนจะต้องคิดและทำงานที่สร้างสรรค์พัฒนานวัตกรรม(Innovation) ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับสังคม ต้องไม่หยุดนิ่ง ต้องมีความเป็นพลวัต ทั้งนี้ก็เพื่อประชาชนและประเทศชาติ

1.3 ความสำคัญของจิตสาธารณะ

กระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญกับการสร้างเด็กให้จิตสาธารณะ โดยเน้นในระดับสถานศึกษา จิตสาธารณะนับได้ว่าอยู่ในความสนใจของนักการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องอย่างมาก เช่น ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาของชาติ กล่าวคือ

“มาตรฐานที่ 1 ว่า คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก โดยคนไทยต้องเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ตัวบ่งชี้ คือ กายแข็งแรง กายใจที่สมบูรณ์ ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิต และการพัฒนาสังคม ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว ทักษะทางสังคม คุณธรรม จิตสาธารณะและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก โดยมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน รวมถึงการรู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ”

ซึ่งต่อมากระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญกับการมีจิตสาธารณะ ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรู้จักดูแลของส่วนรวม รวมถึงรู้จักการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ โดยให้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนด “จิตสาธารณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 1 ใน 8 ข้อ ที่สถานศึกษาต้องเน้น โดยสถานศึกษาต้องมีชั่วโมงให้เด็กทำกิจกรรมสาธารณะ รวม 165 ชั่วโมง ดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จะต้องทำกิจกรรม 60 ชั่วโมง

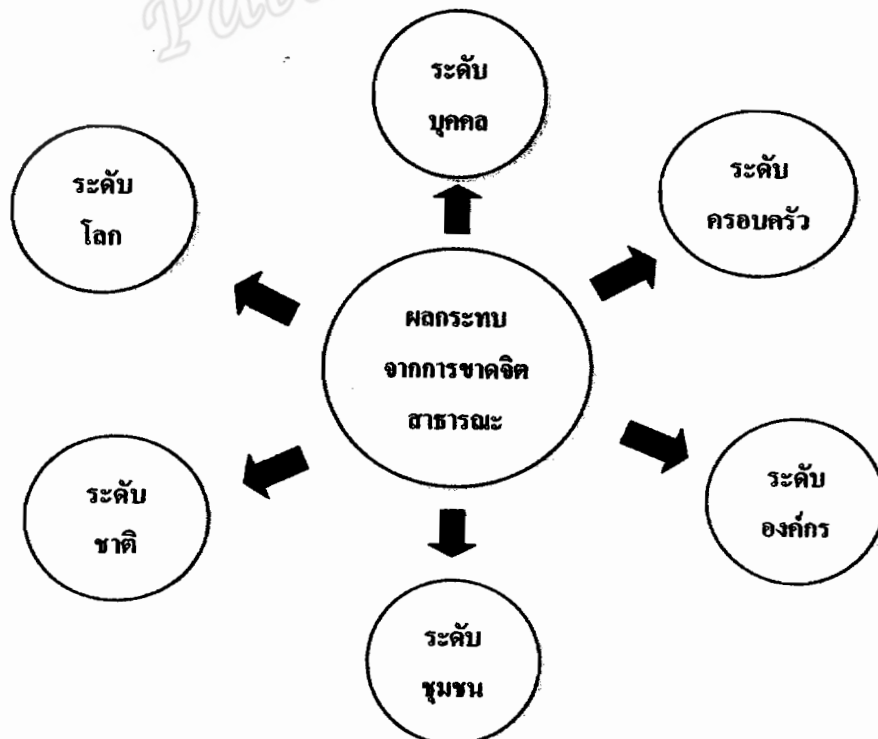
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 45 ชั่วโมง

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 60 ชั่วโมง

โดยหวังให้นักเรียนได้ซึมซับสิ่งดี ๆ จากการทำกิจกรรมและเป็นนิสัยติดตัวไปจนโต เพราะถ้าสังคมมีคนที่มีจิตสาธารณะมาก ๆ มีความเห็นอกเห็นใจกันจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การกำหนด “จิตสาธารณะ” เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน นับว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้อง เพราะการปลูกฝังจิตสาธารณะนั้นควรทำการปลูกฝังให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมอย่างยิ่ง เพราะเด็กยังเป็น “ไม้อ่อน ที่ตัดง่าย” การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย และโดยเฉพาะความเหมาะสมด้านพัฒนาการทางจิตใจของเด็ก อันจะเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ได้มาก เพราะในวัยเด็กจะสามารถเห็นความแตกต่าง สามารถคิดเปรียบเทียบ คิดแยกแยะ เชื่อมโยงได้ เด็กจะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวแทนการสนใจตนเอง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538: 77) ซึ่งถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังจิตสาธารณะให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเติบโตขึ้น จะทำให้สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจและวัฒนธรรมต่างชาติ อันจะส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุขกาย สบายใจ ตลอดจนเป็นประชาชนที่ดี ที่เหมาะสมของครอบครัว สังคม และประเทศชาติสืบเนื่องต่อไป จากความสำคัญของจิตสาธารณะที่ได้กล่าวข้างต้น หากสังคมใดสมาชิกในสังคมขาดจิตสาธารณะย่อมส่งผลกระทบต่อ ผลกระทบจากการขาดจิตสาธารณะ มีดังนี้กล่าวคือ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพากัน ซึ่งหากบุคคลในสังคมขาดจิตสาธารณะจะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน ประเทศชาติ และระดับโลกได้ดังภาพที่ 1 (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรมและสังคม สัจจร ,2543: 22-29)

ภาพที่ 1 ผลกระทบจากการขาดจิตสาธารณะ

จากภาพข้างต้นผลกระทบจากการขาดจิตสาธารณะ สรุปลงเป็นประเด็นดังนี้

ผลกระทบระดับบุคคล ทำให้เกิดปัญหา คือ

สร้างความเคียดแค้นให้กับตนเอง
สร้างความเคียดแค้นให้กับคนอื่น

ผลกระทบระดับครอบครัว ทำให้เกิดปัญหา คือ

ความสามัคคีในครอบครัวลดน้อยลง
การแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว

ผลกระทบระดับองค์กร ทำให้เกิดปัญหา คือ

การแบ่งพรรคแบ่งพวกภายในองค์กร
ความเห็นแก่ตัว แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น
การเบียดเบียนสมบัติขององค์กรเป็นสมบัติส่วนตัว
องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง

ผลกระทบระดับระดับชุมชน ทำให้เกิดปัญหา คือ

ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่ สภาพชุมชนมีสภาพ เช่น ไรท์ยังคงเป็นเช่นนั้น ไม่เกิดการพัฒนา และยิ่งนานไปก็ยิ่งมีแต่เสื่อมทรุดลงอาชญากรรมในชุมชนอยู่ในระดับสูง ขาดศูนย์รวมจิตใจ ขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหา เพราะคนในชุมชนมองปัญหาของตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดคนอาสาสมัครพัฒนา เพราะกลัวเสียทรัพย์กลัวเสียเวลา หรือกลัวเป็นที่ครหาจากบุคคลอื่น

ผลกระทบระดับชาติ ถ้าบุคคลในชาติขาดจิตสาธารณะ จะทำให้เกิดปัญหา คือ

วิกฤตการณ์ภายในประเทศบ่อยครั้ง และแก้ปัญหาไม่ได้ เกิดการเบียดเบียนทำลายทรัพย์สินและสมบัติที่เป็นของส่วนรวม

ประเทศชาติอยู่ในสภาพถดถอย เนื่องจากขาดพลังของคนในสังคมเมื่อผู้นำประเทศนำมาตรการใดออกมาใช้ ก็จะไม่ได้อะไร เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน

เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน เห็นแก่ประโยชน์กลุ่มของคนและพวกพ้อง เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน

ผลกระทบระดับโลก ถ้าบุคคลขาดจิตสาธารณะ จะทำให้เกิดการเอาเปรียบระหว่างประเทศ ทำให้เกิดปัญหา คือ

เกิดการสะสมอาวุธกันระหว่างประเทศ เพราะขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน กลัวประเทศอื่นจะโจมตี จึงต้องมีอาวุธที่รุนแรง มีอานุภาพในการทำลายสูงไว้ในครอบครอง เพื่อข่มขู่ประเทศอื่น และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็มีแนวโน้มในการใช้ความรุนแรงแสนยานุภาพทางการสงคราม ในการตัดสินปัญหา

เกิดการกลั่นแกล้ง แกร่งแย่งหรือครอบงำทางการค้าระหว่างประเทศพยายามทุกวิถีทาง เพื่อให้เกิดการได้เปรียบทางการค้าทำให้ประเทศด้อยกว่าขาดโอกาสในการพัฒนาประเทศของตน

เกิดการรังเกียจเหยียดหยามคนต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ หรือ ต่างท้องถิ่น มองชนชาติอื่น หรือเผ่าพันธุ์อื่นว่ามีความเจริญหรือศักดิ์ศรีด้อยกว่าเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ของตนเอง ดูถูกหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติอื่น

1.4 ระดับของจิตสาธารณะ

โจสคราญ ทรัพย์ฤกษ์ และคณะ (2544) ได้ศึกษาจิตสาธารณะและแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. จิตสาธารณะระดับครอบครัว ได้แก่ ความพอมิพอกิน ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ความซื่อสัตย์ มีที่อยู่อาศัย มีที่ทำกิน และการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
2. จิตสาธารณะระดับหมู่บ้าน ได้แก่ คนดี ความดี การแบ่งปัน การอาศัยไหว้วานการช่วยเหลือเกื้อกูล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
3. จิตสาธารณะระดับสังคม ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจ สามัคคี การมีส่วนร่วมในงานทางสังคม งานบุญ งานประเพณี และปฏิบัติตามโครงการพัฒนาต่างๆ

ภาพที่ 2 ระดับของจิตสาธารณะ

ธีรยุทธ บุญมี (2536: 195) ได้กล่าวถึง จิตสาธารณะว่าแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. จิตสาธารณะระดับชุมชน เป็นสิ่งที่มีอยู่เดิมในสังคมไทย โดยชุมชนจะควบคุมดูแลกันและกัน ร่วมกันรับผิดชอบในปัญหาต่างๆ ร่วมกัน
2. จิตสาธารณะระดับสังคม เกิดขึ้นเมื่อสังคมไทยดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปแล้วช่วงเวลาหนึ่งแล้วเผชิญกับปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาแรงงานเด็ก ปัญหาโสเภณี ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งสมาชิกในสังคมที่รับรู้และตระหนักในความรุนแรงของปัญหาไม่มีการเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหา ร่วมกัน เนื่องจากการมีสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน และทุกคนมีสิทธิที่จะเรียกร้องเพื่อทำให้สังคมโดยรวมดีขึ้น

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะมีหลายระดับ โดยเริ่มที่ระดับแคบใกล้ตัวเรามากที่สุด คือ จิตสาธารณะระดับครอบครัว และเมื่อมองกว้างออกไปจะเป็นจิตสาธารณะระดับชุมชน และระดับที่กว้างที่สุด จะเป็นจิตสาธารณะระดับสังคมซึ่งอาจมองกว้างถึงระดับประเทศและระดับนานาชาติ

การสร้างคนให้มีจิตสาธารณะมีความสำคัญต่อบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติอย่างมาก ถ้าเราสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสาธารณะ ด้วยวิธีการต่าง ๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้ของส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่า ใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดการเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด การทำลายสาธารณะสมบัติต่าง ๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลง และจะนำสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็ง และพัฒนาทันอารยประเทศ รวมทั้งไม่เกิดความขัดแย้งกันระหว่างประเทศ ซึ่งอาจนำมาซึ่งการล่มสลายของชาติต่าง ๆ ในโลกนี้ได้

1.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาจิตสาธารณะของประเทศตะวันตก

ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาจิตสาธารณะของประเทศตะวันตก ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตสาธารณะ ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมกระบวนการพัฒนาจิตพิสัยของ Bloom กระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม กระบวนการสร้างจิตสำนึกของเปาโล แพร์รี่ และ Five Minds for the Future ของ Gardner

1.5.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม (Kohlberg's Moral Development Theory)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น ดังนี้ (ทิตานา แจมมณี, 2545 : 11-13)

ขั้นที่ 1 ขั้นการหลบหลีกการลงโทษ (อายุ 2-7 ปี) คือการตัดสินใจโดยมุ่งที่จะหลบหลีกไม่让自己ถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (อายุ 7-10 ปี) คือการตัดสินใจโดยมีความมุ่งหมายที่จะได้ผลตอบแทนที่คนพอใจหรือต้องการ

ขั้นที่ 3 ขั้นการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ 10-13 ปี) คือ การตัดสินใจ โดยการคล้อยตามความเห็นชอบหรือการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 ขั้นการทำตามหน้าที่ทางสังคม (อายุ 13-16ปี) คือ การตัดสินใจโดยถือว่าตนมีหน้าที่ที่จะทำสิ่งนั้น ในฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น และสังคมนั้นคาดหวังที่จะให้ตนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นการทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ 16 ปีขึ้นไป) คือการตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้จะสามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ 6 ขั้นการยึดอุดมคติสากล (วัยผู้ใหญ่) คือการตัดสินใจเพื่ออุดมคติอันยิ่งใหญ่ที่เป็นหลักประจำใจของคน บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้นับว่าเป็นผู้มีจริยธรรมในขั้นสูงสุด

จากทฤษฎีข้างต้นแต่ละบุคคลจะมีพัฒนาการจริยธรรมเร็วช้าต่างกัน โดยสามารถพิจารณาได้จากเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นให้ และเราสามารถส่งเสริมให้บุคคลมีการพัฒนาระดับจริยธรรมให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้จากการตัดสินใจทางจริยธรรมและอภิปรายร่วมกับผู้อื่นการได้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น จะทำให้บุคคลมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้

1.5.2 ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory) ของ Skinner สรุปได้ ดังนี้ (ชัชวพันธ์ สุทธิรัตน์, 2552 : 20-21)

1. การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรงแนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไปในที่สุด
2. การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองกว่า การเสริมแรงที่ตายตัว
3. การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว
4. การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่อมีการแสดงพฤติกรรมที่ต้องการสามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

ดังนั้นในการนำทฤษฎีนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตสาธารณะนั้นอาจทำได้ดังนี้

1. การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมคงที่หรือเพิ่มมากขึ้น โดยการให้ตัวเสริมแรงที่พึงประสงค์เมื่อมีการแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมจิตสาธารณะซึ่งอาจใช้ตัวเสริมแรงได้เป็น 4 ประเภท คือ

1.1 ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของ (Material Reinforcer) เป็นตัวเสริมแรงที่ประกอบไปด้วยอาหารของที่เล่นได้ และสิ่งของต่างๆ เช่น ขนม ของเล่น เสื้อผ้า น้ำหอม รถยนต์ เป็นต้น

1.2 ตัวเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcer) ตัวเสริมแรงทางสังคมเป็นตัวเสริมแรงที่ไม่ต้องลงทุนซื้อหาอยู่กับตัวเราและค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพสูงในการปรับพฤติกรรม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ คำพูด ได้แก่ คำชมเชย เช่น ดีมาก น่าสนใจมาก ผมชอบมากเลย ไข่เลยฉลาดจริง ๆ เป็นความคิดที่ดี เป็นต้น และการแสดงออกทางท่าทาง เช่น ยิ้ม มองอย่างสนใจการแคะตัว จับมือ เป็นต้น

1.3 ตัวเสริมแรงที่เป็นกิจกรรม (Activity Reinforcer) เป็นการใช้กิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ชอบไปเสริมแรงกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ไม่ชอบ

1.4 ตัวเสริมแรงที่เป็นเบี้ยอรรถกร (Token Reinforcer) โดยการนำเบี้ยอรรถกรไปแลกเปลี่ยนเป็นตัวเสริมแรงอื่น ๆ ได้ เช่น ดาว คูปอง โบนัส เงิน คะแนน เป็นต้น

2. การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) เป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมคงที่หรือเพิ่มมากขึ้น โดยการลดถอนตัวเสริมแรงที่ไม่พึงประสงค์ ผู้สอนควรปฏิบัติ คือ ทำทันทีหรือเร็วที่สุด เมื่อพฤติกรรมที่ไม่ต้องการเกิดขึ้น ควรให้มีความรุนแรงพอเหมาะไม่มากหรือน้อยเกินไป ควรให้ผู้ถูกลงโทษรู้ว่าพฤติกรรมใดที่ถูกลงโทษและเพราะเหตุใด ควรใช้เหตุผลไม่ใช่อารมณ์ ควรใช้การลงโทษควบคู่กับการเสริมแรงทางบวก ผู้ลงโทษต้องเป็นตัวแทนที่ดีในทุก ๆ ด้าน และการลงโทษควรเป็นวิธีสุดท้าย ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรใช้การลงโทษ

1.5.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมของ Bandura (Social Cognitive Theory)

Bandura (1977) ได้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมขึ้นมา ซึ่งเขามองว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเขาเชื่อว่าการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งจะสามารถถ่ายทอดความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน และตัวแบบจะทำหน้าที่ 3 ลักษณะคือ

1. ส่งเสริมการเกิดพฤติกรรม
2. ยับยั้งการเกิดพฤติกรรม
3. ช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่

Bandura (1977 : 40-51) ได้แบ่งตัวแบบไว้เป็น 2 ชนิด คือ ตัวแบบจากตัวจริง กับตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ซึ่งอาจเป็นคำพูด เอกสารหรือใช้ทัศนวัสดุ เช่น วิดีโอ โทรทัศน์ สไลด์ หรือวีดีโอเทป เป็นต้น และได้สรุปถึงอิทธิพลของตัวแบบที่มีผู้สังเกตดังนี้

1. การสร้างพฤติกรรมใหม่ เมื่อผู้สังเกตได้เห็นการกระทำของตัวแบบซึ่งเป็นการกระทำที่ผู้สังเกตไปเคยพบเห็นมาก่อน ผู้สังเกตจะรวบรวมข้อมูลของการกระทำใหม่นี้ในรูปของสัญลักษณ์และถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมใหม่

2. การสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่ จะเกิดขึ้นในสภาพที่ผู้สังเกตเห็นการกระทำของตัวแบบในลักษณะต่าง ๆ เช่น การตัดสินใจ รูปแบบทางภาษา เป็นต้น จากนั้นผู้สังเกตจะทดสอบการกระทำตามตัวแบบลักษณะต่าง ๆ และถ้าการตอบสนองส่งผลทางบวก ผู้สังเกตจะรวบรวมรูปแบบลักษณะของตัวแบบในรูปแบบต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างเป็นกฎเกณฑ์ใหม่หรือหลักการใหม่

3. การสอนความคิดและพฤติกรรมสร้างสรรค์ การมีตัวแบบจะช่วยสนับสนุน การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์เพราะเมื่อมนุษย์เห็นตัวแบบกระทำพฤติกรรมใด ๆ พฤติกรรมหนึ่ง มนุษย์อาจใช้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ประกอบกับการกระทำของตัวแบบมาพัฒนาเป็นความคิดหรือพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา

4. การยับยั้งการกระทำและลดความหวั่นเกรง ที่จะกระทำการที่ให้เห็นตัวแบบถูกลงโทษ ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามตัวแบบนั้น และในทำนองเดียวกันถ้าได้เห็นตัวแบบทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและไม่ห้ามปรามแล้วไม่มีผลกระทบใด ๆ ตามมา ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามตัวแบบ

5. การส่งเสริมการกระทำ การมีตัวแบบจะมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งที่เป็นทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมหนึ่งและได้รับรางวัลผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้น ในทำนองเดียวกันถ้าผู้สังเกตได้เห็นตัวแบบที่แสดงความก้าวร้าวและได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งดี ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มกระทำตามมากขึ้น ดังนั้นการเสนอตัวแบบในสังคมจำเป็นต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะอาจจะมีผลต่อการเพิ่มพฤติกรรมทางลบได้

6. ทางด้านอารมณ์ การมีตัวแบบนอกจากจะส่งผลต่อการกระทำแล้วยังมีผลต่ออารมณ์ของผู้สังเกตให้รุนแรงเพิ่มขึ้นและกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ที่คล้ายคลึงตามไปด้วย

7. การเอื้ออำนวยให้เกิดการกระทำตามตัวแบบ การกระทำที่ให้เห็นคุณค่าและมีความซับซ้อนอยู่เสมอ การกระทำของตัวแบบนั้นก็จะทำให้ผู้สังเกตทำได้โดยรวดเร็วและกระทำได้ง่าย และเมื่อคนสามารถกระทำตามตัวแบบได้เร็วจะทำให้เกิดการแผ่ขยายจากสังคมหนึ่งได้รวดเร็วด้วย

นอกจากนี้ทิตานา แชมมณี (2546 : 20-21) ได้สรุปแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมซึ่งนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะได้ คือ

1. การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความเอาใจใส่และตั้งใจสังเกตตัวแบบ
2. การเสนอตัวแบบ ตัวแบบจะต้องเด่นชัด ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไปเป็นตัวแบบที่มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถดึงดูดจิตใจ และทำให้ผู้สังเกตพอใจ
3. การช่วยให้ผู้เรียนเก็บจำตัวแบบนั้น โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การทำเป็นรหัสการจำ การชักข้อมลักษณะตัวแบบในความคิดและด้วยการกระทำ
4. การจูงใจให้ผู้เรียนปฏิบัติ โดยการช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ เห็นคุณค่ารับรู้ความสามารถของตนเอง เรียนรู้วิธีการกำกับตนเอง และเห็นผลที่น่าพึงพอใจของการปฏิบัติ
5. การลงมือกระทำหรือปฏิบัติ โดยช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือทำสังเกตการณ์กระทำของตนเอง โดยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลป้อนกลับ และให้ผู้เรียนได้เทียบเคียงการกระทำของตนกับภาพตัวแบบในความคิด

1.5.4 กระบวนการพัฒนาจิตพิสัยของ Bloom

Bloom (1956) ได้สรุปกระบวนการพัฒนาจิตพิสัย (Affective Domain) ของมนุษย์ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) เป็นสร้างความสนใจ ให้บุคคลได้รับรู้และใส่ใจในสิ่งเร้าที่นำมากระตุ้น เพื่อให้บุคคลมีความรู้สึกที่จะยอมรับสิ่งเร้า นั้น และเลือกที่จะสนใจสิ่ง

เรานั้น ๆ เช่น การให้เห็นตัวแบบ การจัดกิจกรรมบริการสังคม ๆ การบริจาคเสื้อผ้าช่วยเหลือผู้อื่นใน
ฤดูหนาว เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขั้นการตอบสนอง (Responding) เมื่อบุคคลสนใจแบบอย่างที่ดีในขั้นที่ 1 แล้ว จะเกิด
ทัศนคติสิ่งเร้านั้นแล้วจะตอบสนองซึ่งได้แก่การยอมรับสิ่งเร้านั้น เกิดความรู้สึกอยากตอบสนอง หรือ
เกิดความพอใจจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น ดังนั้นในการสอนจึงต้องให้บุคคลได้มีโอกาส
ตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นและเกิดความรู้สึกพึงพอใจซึ่งจะช่วยพัฒนาความสนใจที่มีอยู่ให้มากขึ้น

ขั้นที่ 3 ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) เมื่อบุคคลได้ตอบสนองและได้รับความพึงพอใจ บุคคล
นั้นจะมีทัศนคติที่ดีและเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นเกิดความชื่นชอบ และผูกพันต่อสิ่งนั้น

ขั้นที่ 4 ขั้นการจัดระบบ (Organizing) เมื่อบุคคลเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นแล้ว เขาจะนำไปเป็น
แนวทางปฏิบัติในระบบชีวิตของตนเองและเชื่อถือในการปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ 5 ขั้นพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นการปฏิบัติจนเป็นกิจนิสัยอย่าง
สม่ำเสมอ จนพัฒนาเป็นลักษณะนิสัยของตนเอง

ดังนั้นในการพัฒนาคนให้มีจิตพิสัยที่ดีหรือมีจิตสาธารณะจึงต้องเริ่มจากการจัดสิ่งเร้าเพื่อ
สร้างความสนใจให้แก่คน โดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้คนได้สนใจ พอใจ แล้วจึงจัดกิจกรรมให้คนได้
ตอบสนอง เพื่อให้เขาเกิดเจตคติที่ดีชื่นชอบ พอใจ ต่อสิ่งนั้น บุคคลก็จะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติตน
และปฏิบัติจนเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน ในที่สุด

1.5.5. กระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม (Value Clarification) ของ Rath and Simon

Raths, Harmin and Simon (1966) ได้ศึกษากระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม (VC) โดย
กล่าวว่า กระบวนการที่จะนำมาพัฒนาจิตสาธารณะ ได้นี้มีขั้นตอนการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดค่านิยมที่
ถูกต้อง ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกค่านิยมซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลยึดถือ มีคุณค่ามีความสำคัญ ควรแก่การ
เทิดทูนรักษาไว้ เป็นสิ่งที่บุคคลกระทำอยู่เป็นประจำเป็นกิจวัตร เป็นสิ่งที่บุคคลภาคภูมิใจ ยอมรับ
และเต็มใจ ต้องการที่จะแสดงออกและมีการสนับสนุนอย่างเปิดเผย โดยมีการเลือกค่านิยมนั้นอย่าง
เสรี และมีโอกาสได้เลือกจากสิ่งที่ให้เลือกอย่างหลากหลาย แล้วนำสิ่งที่เลือกมาผ่านกระบวนการคิด
การพิจารณาใคร่ครองถึงข้อเสียและตัดสินใจด้วยตนเองอย่างรอบคอบ

Raths Hammin and Simon (1966) เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากในการสอนจริยศึกษาตามหลักปรัชญา
ของกลุ่มมนุษยนิยม จากทฤษฎีของกลุ่มมนุษยนิยมนี้เชื่อว่าในสังคมที่ยุ่งยากซับซ้อน บุคคลควรมี
เสรีภาพที่จะใช้ความคิดของตน และพิจารณาด้วยตนเองว่าจะอะไรที่เหมาะสมกับตน เนื่องจากคนเป็น
บุคคลที่จะได้รับผลจากการกระทำและการตัดสินใจต่าง ๆ บุคคลควรจะต้องตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งต่าง
ๆ ด้วยตนเอง และยอมรับผลที่เกิดจากการเลือกนั้น โดยเขาได้เสนอเกณฑ์ 7 ประการ สำหรับการ
ตัดสินใจว่าพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นได้สะท้อนค่านิยมของบุคคลนั้นหรือไม่ ดังนี้

1. ค่านิยมจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดจากการเลือกโดยเสรี ไม่ได้เกิดจากการถูกบีบบังคับ ถ้ามีการบีบบังคับให้เลือกถือว่าไม่ใช่ค่านิยม

2. ค่านิยมจะต้องเป็นการเลือกจากสิ่งที่ให้เลือกหลาย ๆ อย่าง ถ้าไม่มีให้เลือกหรือมีตัวเลือกเพียงอย่างเดียวและเป็นสิ่งจำเป็นต้องเลือกก็ไม่ถือว่าเป็นค่านิยม

3. สิ่ง que เลือกมานั้นเป็นสิ่งที่บุคคลได้มีการพิจารณาไตร่ตรองถึงข้อดีข้อเสียอย่างรอบคอบแล้ว

4. เป็นสิ่งที่บุคคลยึดถือ เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ควรแก่การเทิดทูนรักษาไว้

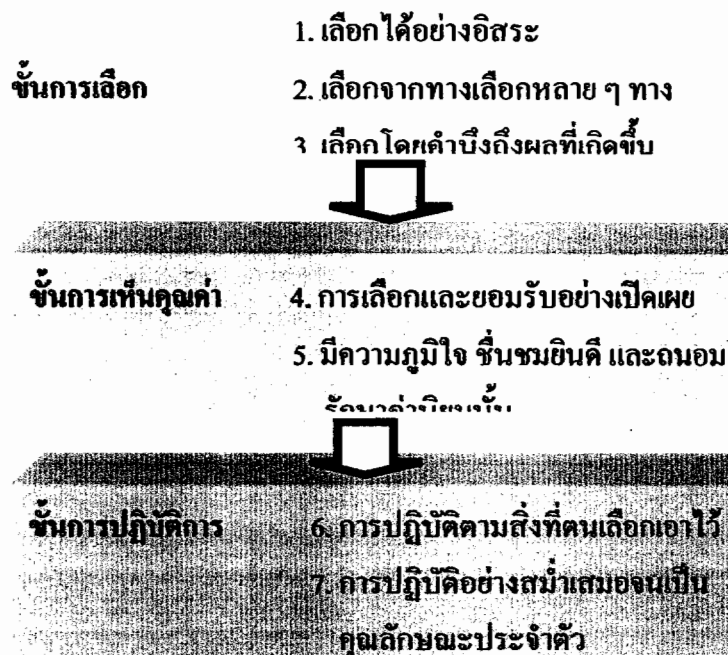
5. เป็นสิ่งที่บุคคลภาคภูมิใจ ขอมรับและเต็มใจ ต้องการที่จะแสดงออก กล่าวถึงและสนับสนุนอย่างเปิดเผย

6. เป็นการปฏิบัติตามที่คนได้เลือกเอาไว้ เพราะสิ่งที่เราเรียกว่าค่านิยมนั้นจะเป็นสิ่งที่นำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง

7. เป็นสิ่งที่บุคคลกระทำอยู่เป็นประจำเป็นกิจวัตร สิ่ง que กระทำเพียงครั้งเดียว แล้วเลิกกระทำก็ไม่เรียกว่าค่านิยม

การสอนจริยธรรมตามแนวคิด กระบวนการกระจ่างค่านิยม (VC) อาจใช้คำถามช่วยทำความเข้าใจ กระจ่างในค่านิยมให้นักเรียนได้ และครูยังสามารถนำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การแสดงละคร สถานการณ์จำลอง การเล่านิทาน การแสดงบทบาทสมมติ ไปใช้ในชั้นเรียนได้อย่างสนุกสนานและน่าสนใจ โดยใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ผู้เรียนแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ออกมา เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมต่อจากนั้นครูหรือเพื่อนนักเรียนด้วยกันก็จะช่วยกันใช้คำถาม เพื่อทำความเข้าใจให้ผู้แสดงได้เกิดการฉุดคิด และเกิดความกระจ่างในค่านิยมของตนเองและปฏิบัติตามค่านิยมของตนที่ตั้งใจไว้อย่างสม่ำเสมอ

แนวคิดขั้นตอนการเกิดค่านิยมของ Raths, Hamlin and Simon สามารถสรุปได้ ดังนี้

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการเกิดค่านิยมตามแนวคิดของ Raths Hamlin and Simon

1.5.6 กระบวนการสร้างจิตสำนึกของ Freire

เปาโล แฟร์ (Freire) เห็นว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่มนุษย์มีความนึกคิดมีจิตสำนึก (Consciousness) และการกระทำของมนุษย์จะสัมพันธ์กับจิตสำนึกของเขาเสมอ ซึ่งจิตสำนึกของ Freire มีความหมายลึกซึ้งในเชิงปรัชญา หมายถึง ความรู้ในสิ่งที่ เป็นสัจธรรม สิ่งที่เป็นสาระที่แท้จริง ของชีวิตมนุษย์และสิ่งที่เป็นโลกของมนุษย์ Freire ชี้ให้เห็นว่า ความนึกคิดและการที่มนุษย์จะมีความรู้ ในเรื่องใดและลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ธรรมชาติที่แท้จริง ของสภาพแวดล้อมที่บุคคลแต่ละคนต้องดำรงชีวิตอยู่จะส่งผลให้บุคคลแต่ละคนมีความนึกคิดและมีความรู้ที่แตกต่างกันไป

Freire เชื่อว่าการมุ่งสอนให้คนมีมโนธรรมสำนึก โดยใช้วิธีการพูดคุยหรือสนทนา (Dialogue) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน โดยตั้งปัญหาสังคมเข้ามาขบคิดระหว่างผู้เรียนและ และผู้สอน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง ผู้เรียนจะต้องรู้จักคิดโดยตนเองและแสดงความคิดเห็น ออกมาอย่างไม่ยึดเยียดความคิดให้แก่กัน ซึ่งจะทำให้เกิดการศึกษอย่างเสรี ไม่เป็นการกดขี่มนุษย์ทาง ความคิด Freire ต้องการให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกถึงขั้นวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) นั่น คือ พัฒนาจากจิตสำนึกขั้นต้น ๆ ได้แก่ จิตสำนึกอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ (Semi-Intransitive) จิตสำนึก อย่างธรรมดา (Native-Transitive) เป็นจิตสำนึกอย่างวิพากษ์วิจารณ์ (Critical) นั่นคือ ให้ประชาชน เป็นผู้คิด ผู้กระทำเอง ขบคิดในปัญหาสังคมอย่างลึกซึ้ง รู้จักคิด รู้จักถามเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าเขามอง สภาพที่เป็นอยู่อย่างไร มีความเชื่อมั่นในตัวเองและยอมรับฟังผู้อื่น (สุนทร สุนันทชัย, 2523)

Hope and Timmel (1984) กล่าวว่า Freire ใช้วิธีสนทนา (Dialogue) เป็นหลักในการสอนให้ ประชาชนเข้าใจถึงความครอบงำหรือความกดขี่ให้เข้าใจถึงความกดขี่ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ชนชั้น เนื่องจากไม่มีใครรู้คำตอบทุกอย่าง และไม่มีใครที่ไม่รู้อะไร ไปเสียทุกอย่าง เช่นกัน ความเข้าใจของแต่ละคนจึงแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน ดังนั้น บทบาทของ ผู้สอนคือ สร้างรหัสให้เกิดการสนทนา “อย่างแท้จริง” ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสถานการณ์อย่างชัดเจน ช่วยให้จำได้ว่า พวกเขาได้พูดอะไร และจะจำได้มากกว่าสิ่งที่ครูบอกเขา ขณะเดียวกันผู้สอนจะต้อง พูดให้น้อยที่สุด แต่จะต้องกระตุ้นให้กลุ่มผู้เรียนมีการถกเถียง อภิปรายปัญหาให้ลึกซึ้งเท่าที่จะ สามารถทำได้

ขั้นตอนคำถามที่จะนำไปสู่จิตสำนึก

ลักษณะประเด็นคำถามที่จะนำไปสู่จิตสำนึกนั้น มีขอบเขตของคำถาม 4 ด้าน ดังนี้ (Werner and Bower, 1988)

1. ชื่อของปัญหา (Naming the Problem) เป็นการสนทนาถึงสิ่งที่มองเห็นจากรหัส เช่น ท่านเห็นอะไรในภาพนี้ พวกเขามีชีวิตอยู่อย่างไร พวกเขา กำลังทำอะไร

2. ผล (Effects) เป็นผลจากปัญหาในข้อที่ 1 เช่น ที่บ้านคุณมีโทรทัศน์เหมือนในภาพหรือไม่ มีกี่ครอบครัวในหมู่บ้านที่มีโทรทัศน์ พวกเขาใช้เวลาเท่าไรในการดูโทรทัศน์

3. สาเหตุของปัญหา (Causes) เช่น ประชาชนเรียนรู้อะไรจากโทรทัศน์ เด็กๆ ที่ดูโทรทัศน์มาก ๆ จะมีผลอย่างไร

4. ความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา (Possible Solutions) เช่น เป็นไปได้หรือไม่ที่จะมีชีวิตอยู่โดยไม่มีโทรทัศน์

บทบาทหน้าที่ของผู้สอนเพื่อที่จะให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึก

Freire เห็นว่า การศึกษาควรเป็นการศึกษาที่ปลดปล่อยให้ผู้เรียนเป็นอิสระ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกในตัวเอง การศึกษาตามวิธีการเช่นนี้จะเป็เครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนที่ไม่มีความรู้เกิดการเรียนรู้ขึ้น เกิดความเข้าใจในตัวเองและสภาพแวดล้อมรอบตัว สามารถวิเคราะห์วินิจฉัยสภาพและสิ่งแวดล้อมของตนเองได้ เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคม ซึ่งผู้สอนควรกระทำบทบาทหน้าที่ ดังนี้ (อุ้นดา นพคุณ, 2547)

1. ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองในทางที่สัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคม ด้วยวิธีการศึกษาแบบปลดปล่อย (Reflection)

2. ไม่ควรสอนแบบระบบธนาคาร (Banking System) คือ การสะสมความรู้ กล่าวคือ ครูเอาความรู้ไปฝากไว้กับหัวสมองของผู้เรียน ผู้เรียนคือธนาคาร คอยรับฝากแต่ข้อมูลจากครู

3. ผู้สอนควรยึดหลักการที่ว่า ไม่มีใครสอนใครได้ ไม่มีใครเรียนรู้ตามลำพังได้ และบุคคลเรียนรู้ร่วมกัน โดยการปฏิสัมพันธ์กับโลกของคน

4. ผู้สอนต้องช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก ให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพของคนด้านสติปัญญา ร่างกายและจิตใจ

Werner and Bower (1988) ได้อธิบายว่า มีหลายวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนสำนึกในความสามารถของพวกเขาในการที่จะเข้าใจและเปลี่ยนแปลงชีวิตของพวกเขาซึ่งรวมถึงการใช้วิธีการสอนช่วยในการสำรวจ ค้นพบและฝึกแก้ปัญหาจากชีวิตจริง แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด ก็คือ ผู้สอนหรือผู้นำกลุ่มจะต้องปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเท่าเทียมกัน เคารพในความคิดของเขา และช่วยเหลือเขาในการถามวิเคราะห์อย่างเปิดกว้าง กล่าวคือ ผู้สอนจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. ต้องระลึกเสมอว่า คนเองเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” ไม่ใช่ “ผู้สอน”

2. หลีกเลี่ยงการให้ความคิดเห็นของตนเองแก่กลุ่ม

3. สนับสนุน ให้กลุ่มมีกิจกรรมร่วมกัน

4. ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเขาอยู่ท่ามกลางเพื่อน ๆ และให้รู้สึกว่ามีอิสระที่จะพูดแสดงความ

คิดเห็น

5. แนะนำให้ผู้เรียนฟังอย่างระมัดระวังและเลี้ยงที่จะซักคอกคนอื่น

6. เดือนผู้เรียนว่า อย่าเพียงแต่ฟังว่าคนอื่นพูดอะไร แต่ให้คิดตามอย่างระมัดระวัง หรือไม่ก็ตั้งวิเคราะห์สิ่งที่ฟัง

ขั้นตอนการสอนของ Freire มี 3 ขั้นตอน ดังนี้ (สุนทร สุนันทชัย, 2523)

ขั้นตอนที่ 1 Codification เป็นการสอนสถานการณ์ที่เป็นจริงให้แก่ผู้เรียน เช่น ความขัดแย้งทางการเมืองของคนในชาติ โดยสถานการณ์ที่เลือกมาเสนอแก่ผู้เรียนต้องเป็นสถานการณ์ที่มีลักษณะขัดแย้ง ซึ่งวิธีเสนอสถานการณ์อาจทำได้วจา รูปสเกตซ์ รูปถ่าย เทปอัดเสียง วิทยุทัศน์ แต่การอธิบายสถานการณ์ต้องหลีกเลี่ยงการจูงใจให้เอนเอียง คล้อยตาม อันจะเป็นวิธีของผู้กดขี่

ขั้นตอนที่ 2 Decoding เป็นการถอดความหมายจากสถานการณ์ออกมาโดยวิธีการสนทนาพาที แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เพื่อให้เห็นความหมายในแง่ต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 3 Knowing การสอนให้รู้หนังสือ เป็นการสอนอ่านคำต่าง ๆ โดยแสดงภาพและคำอ่าน (คำหลัก) ซึ่งการสอน คำหลักของ Freire ไม่เพียงแต่สอนให้รู้จักความหมาย แต่ขยายความจากคำหลักนั้น ไปสู่เรื่องเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียนด้วย

สรุปได้ว่าหัวใจสำคัญของการสร้างจิตสำนึกของ Freire คือ การให้ผู้เรียนมีโอกาสคิดด้วยตนเอง มีการนำปัญหาสังคมมาขบคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ สนทนาในปัญหา (Dialogue) จนเกิดความตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ อันเป็นการปลดปล่อยให้มนุษย์มีเสรีภาพอย่างแท้จริง จากการกระทำดังกล่าวจิตสำนึกของเด็กก็จะค่อย ๆ พัฒนาดีขึ้น

1.5.7 แนวคิด 5 จิตเพื่ออนาคต (Five Minds for the Future) ของ Howard Gardner

Five Minds for the Future เป็นหนังสือที่ Howard Gardner นักวิชาการด้านการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเป็นผู้เขียนในหนังสือ เรื่อง Five Minds for the Future นี้ได้ชี้ให้เห็นและเน้นความสำคัญของ “ความฉลาดหรือทักษะ” ซึ่ง Gardner ใช้แทนด้วยคำว่า “จิต” (Mind) ทั้ง 5 ประการ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านใน โลกยุคศตวรรษที่ 21 (Gardner, 2006: 1-20) ซึ่งจิตทั้ง 5 นั้นประกอบไปด้วย

1. **จิตแห่งวิทยาการ (Disciplined Mind)** หมายถึง การเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็น ทำเป็น ปรับปรุง ประยุกต์ สิ่งที่เราเรียนมา และพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. **จิตแห่งการสังเคราะห์ (Synthesizing Mind)** หมายถึง การสังสมค้อยอด และสร้างนวัตกรรมความรู้ โดยการเลือกสรรข้อมูลที่สำคัญจากแหล่งข้อมูลที่มากมายหลากหลาย แล้วจัดกระทำข้อมูล ทำความเข้าใจกับข้อมูลและประเมินข้อมูล โดยปราศจากอคติ แล้วผสมผสาน (สังเคราะห์) ข้อมูลนั้นให้เป็นข้อมูลใหม่ที่มีความหมายต่อตนเองและผู้อื่น

3. **จิตแห่งการสร้างสรรค์ (Creating Mind)** หมายถึง การคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม

4. **จิตแห่งความเคารพ (Respectful Mind)** หมายถึง การเปิดใจกว้างพร้อมรับฟังทุกความคิดเห็น ทั้งของบุคคลและกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย อย่างเห็นอกเห็นใจ และเป็นไปในทางสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมกับคนที่แตกต่างกัน

5. **จิตแห่งคุณธรรม (Ethical Mind)** หมายถึง การมีความรู้คู่คุณธรรมซึ่งจะนำไปสู่พัฒนาเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตอบสนองประโยชน์ส่วนตน

Gardner ได้กล่าวว่า “บุคคลจะสามารถเอาตัวรอดและประสบความสำเร็จทั้งในด้านการทำงาน และการดำเนินชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ได้จะต้องมีจิตสาธารณะทั้ง 5 ประการ ประกอบอยู่ในตัวของคน ๆ นั้น นอกจากนี้จิตสาธารณะทั้ง 5 ยังจะช่วยจรรโลงให้สังคมโลกในอนาคตเป็นสังคมที่น่าอยู่มากยิ่งขึ้น” แสดงให้เห็นว่า Gardner เน้นว่าจิต ทั้ง 5 นั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อมนุษยชาติในโลกยุคใหม่ โดยที่บุคคลจะต้องมีครบทั้ง 5 จิต จะขาดจิตใดจิตหนึ่งไม่ได้ เพราะจิตทั้ง 5 มีผลต่อการพัฒนาตัวบุคคลทั้งในแง่การทำงาน การดำเนินชีวิต และสังคม โดยรวม ซึ่งจิตทั้ง 5 จะกลายเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนสังคม และประเทศชาติให้ก้าวไปสู่จุดหมายของชาติ และยืนหยัดในกระแสของการแข่งขันในโลกยุคใหม่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

1.6 สถาบันที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสาธารณะ

แนวทางในการเสริมสร้างจิตสาธารณะของคนในสังคมจะเกิดขึ้นได้ จากการคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝัง อบรม การฝึกปฏิบัติ การได้เห็นตัวอย่าง ที่ชวนให้ประทับใจ สิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ โน้มนำใจของบุคคลให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องและการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล ดังนั้นสถาบันทางสังคมหลายภาคส่วน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันสื่อมวลชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกันสร้างจิตสาธารณะของคนในสังคมดังแนวทางของแต่ละสถาบันต่อไปนี้ (บุญทัน ภูบาล, 2549:19-20)

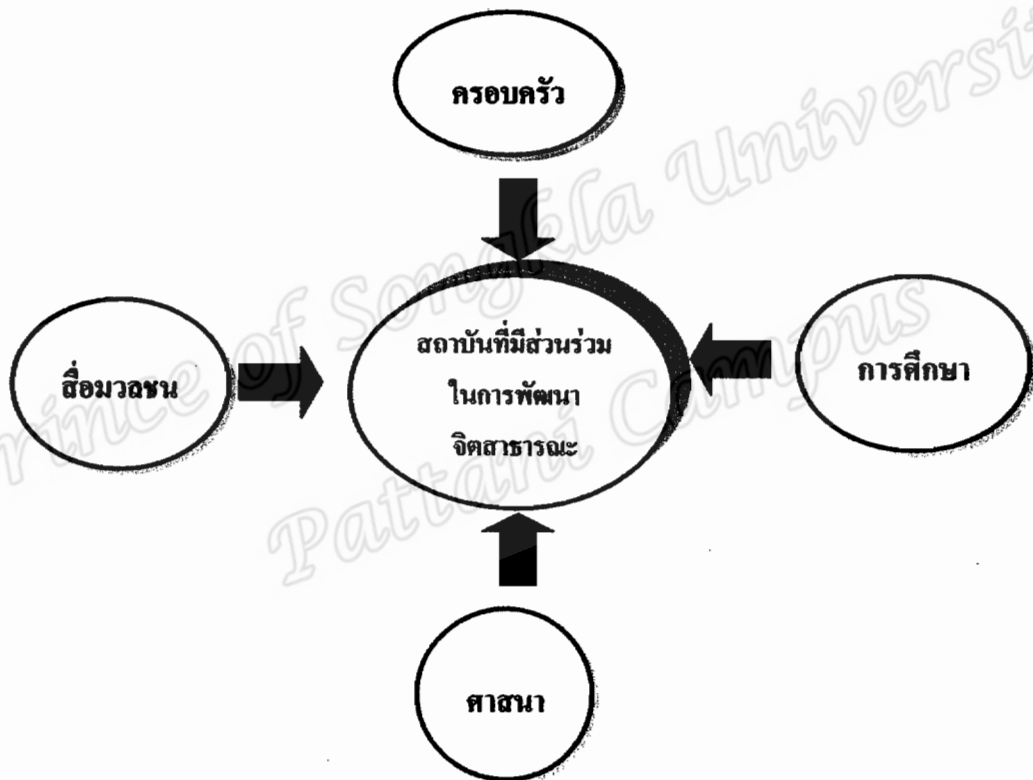
1. สถาบันครอบครัว

ความอบอุ่นของครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้เด็กเกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของส่วนรวม ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูกจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเลี้ยงอบรมลูก เพราะความใกล้ชิดจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และกลายเป็นเกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน

สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลนสังคมก็ไม่เข้มแข็งไปด้วย และเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อน การสอนและการอบรมของสถาบันครอบครัวดำเนินการให้สอดคล้องประสานไปในจุดหมายเดียวกันกับการ

สอนการอบรมของสถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนาเพื่อปูพื้นฐาน หรือปลูกฝังให้เด็กมีจิตสำนึกที่ดี เพื่อเด็กจะได้เป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมที่มีความสุข

จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าตัวอย่างครอบครัวที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสาธารณะมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก พ่อแม่ควรให้การส่งเสริมหรือให้ลูกเห็นตัวอย่างจากพ่อแม่เองในกิจกรรมอาสาสาธารณะ โดยมีการปลูกฝังนิสัยตั้งแต่เล็กอย่างเป็นรูปธรรม เช่น พาลูกไปเก็บขยะรอบ ๆ บ้าน ให้ลูกตามไปร่วมบริจาคเสื้อผ้าแก่ชาวเขาในฤดูหนาว ให้ลูกเห็นการบริจาคสิ่งของให้แก่ผู้ยากไร้ ชักชวนลูกนำของเล่นที่ยังคืออยู่ไปบริจาคให้เด็กคนอื่น ๆ เป็นต้น ถ้าได้ทำอย่างนี้ก็จะได้เด็กที่เป็นต้นแบบที่คิดงามในสังคม ก่อให้เกิดกระแสการเลี้ยงดูเด็กที่มุ่งปลูกฝังให้เด็กมีจิตเอื้ออาทรเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีเมตตาแก่บุคคลอื่น หรือส่วนรวม อันจะเป็นการหล่อหลอมเด็กที่มีแต่ความดีงามให้สังคมต่อไป

ภาพที่ 4 สถาบันที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสาธารณะ

การสร้างเด็กที่มีผลการเรียนดีที่ได้เกรดเฉลี่ย 3.00-3.50 ที่อยู่กับพ่อแม่และเป็นครอบครัวที่อบอุ่นแต่เด็กถูกหล่อหลอมจาก ครอบครัวให้เน้นเรื่องการเรียนเป็นหลัก เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้พ่อแม่พอใจ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือเด็กพวกนี้กลับเป็นเด็กที่ไม่มีจิตสาธารณะ แสดงให้เห็นว่า พ่อแม่เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะปั้นเด็กไปในทางใดก็ได้ และการเติมเต็มด้านจิตใจในการกระทำตนก็เพื่อส่วนรวมหรือสร้างเด็กให้มีจิตสาธารณะนั่นเอง

อรพินทร์ ชูชม (2552) ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย (นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าอิทธิพลพ่อแม่ส่งผลต่อจิตสำนึกทางปัญญาในเด็กและเยาวชนไทย โดยอารมณ์ของบิดามารดามีอิทธิพลต่อจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชนวัยรุ่นมากที่สุด จึงสรุปได้ว่าบิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญในการถ่ายทอดทางสังคมให้กับเด็กและเยาวชนตั้งแต่แรกเริ่มประสบการณ์ชีวิต และยังมีความสำคัญอย่างต่อเนื่องแม้เด็กจะก้าวเข้าสู่วัยรุ่น อิทธิพลจากบิดามารดาก็ยังไม่ลดลง โดยเฉพาะการอบรม สั่งสอน และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงออก

บทบาทครอบครัวจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาสังคมอย่างยั่งยืนซึ่งปัญญาส่วนหนึ่งของเยาวชนมีส่วนจุดชนวนมาจากปัญหาภายในครอบครัวการที่พ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับลูก ๆ ไม่ค่อยมีโอกาสได้คุยกัน รับประทานอาหารร่วมกัน คู่มือเดียวกัน ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวด้วยกัน ผลการวิจัยได้ยืนยันมากแล้วว่า การขาดกิจกรรมเหล่านี้มีผลทำให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ จนถึงขั้นคิดเกม ดิตยาเสพติด ฆ่าตัวตาย หรือเสียคนในที่สุด ดังนั้นทุกครอบครัวจะต้องร่วมมือกันจัดระเบียบคนในสังคม โดยปฏิบัติในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ทุกครอบครัวต้องมีแผน/มีตารางเวลาเพื่อการปฏิบัติกิจกรรมในครอบครัวร่วมกัน จัดเวลาไว้เพื่อการพูดคุย/ปรึกษาหารือ การเที่ยวพักผ่อน การคู่มือ ฯลฯ ซึ่งอาจจัดทำปฏิทินรายสัปดาห์ หรือปฏิทินประจำเดือน ซึ่งการวางแผนจะช่วยทำให้กิจกรรมในครอบครัวดำเนินไปได้ แม้จะไม่สมบูรณ์ที่สุด

2. ทุกครอบครัวต้องเน้นบทบาทให้ลูกร่วมกันรับผิดชอบงาน ร่วมกันรู้ปัญหาหรือสภาพของครอบครัว ซึ่งมีผลการวิจัยยืนยันว่า ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงานมักมาจากผู้ที่เคยร่วมกันรับผิดชอบหรือมีบทบาทในการจัดการงานบ้าน หรือกิจกรรมในครอบครัวมาก่อน ดังนั้นจึงควรปลูกฝังให้ลูกได้ทำงานรับผิดชอบในสิ่งที่เขาจะทำได้ในครอบครัว ซึ่งจะเป็นการค่อย ๆ ซึมซับความรับผิดชอบนี้เข้าไปในตัวเด็กและโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตสาธารณะในอนาคต

3. ทุกครอบครัวต้องร่วมกันสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณลักษณะต่าง ๆ ในตัวผู้เรียน คุณลักษณะต่าง ๆ ที่สังคมหรือระบบการศึกษาต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้ยาก หากขาดความร่วมมือจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง โอกาสความสำเร็จของลูก-หลานอาจมีไม่ถึงร้อยละ 30 หากหวังพึ่งสถานศึกษาเพียงอย่างเดียว ในปัจจุบันนี้พ่อแม่อ้างว่าไม่มีเวลาให้ลูก เมื่อโรงเรียนต้องการปรึกษาด้วย ซึ่งอาจใช้เวลาไม่มาก แต่พ่อแม่กลับมีเวลาไปทำอย่างอื่นซึ่งอาจสำคัญน้อยกว่าลูก เช่น ไปงานเลี้ยง ไปงานศิษย์เก่า นารถไปอยู่ต่างประเทศ ไปทานข้าวกับลูกค้า ซึ่งใช้เวลามากกว่าไปทำกิจกรรมเพื่อลูก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของพ่อแม่กับโรงเรียนมีน้อยมาก และเมื่อเกิดปัญหาสำคัญจริง ๆ กับลูกของตนเอง อะไรก็ไม่สามารถช่วยแก้ไข ดังนั้นผู้ปกครองนักเรียนทุกคนจึงควรมีเวลาไปพบปะพูดคุยกับครูหรือทางโรงเรียนบ้างอย่างน้อยภาคเรียนละ 1-2 ครั้ง

4. ทุกรอบครัวต้องเน้นการปลูกฝังค่านิยมให้ลูกมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ร่วมดูแลความสะอาดในชุมชน มีน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน รู้จักทักทายพูดคุยกับเพื่อนบ้าน โดยมีพ่อ-แม่ เป็นตัวแบบที่ดีแก่ลูก ซึ่งเป็นการสร้างจิตสาธารณะร่วมกัน ซึ่งจะเป็ประโยชน์สำหรับพวกเขาในอนาคตนั่นเอง

5. ทุกรอบครัวจะต้องให้ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน โดยให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งอาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี น่าอยู่ สะอาด มีระเบียบ และครอบครัวจะต้องร่วมกันสร้างกฎระเบียบ และปฏิบัติตามกฎระเบียบแนวปฏิบัติที่ชุมชนร่วมกันกำหนดไว้

นักวิชาการได้เสนอเคล็ดลับของครอบครัวตัวอย่างที่ดีเพื่อสร้างให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรม และมีจิตสาธารณะนั้นควรมีลักษณะ ดังนี้

1. หมั่นดูแลเอาใจใส่ในทุกข์สุขซึ่งกันและกัน

ปัจจุบันทุกคนในครอบครัวต่างเร่งออกไปทำงาน ไปเรียน ต้องแข่งกับเวลา แต่เราต้องอย่าลืมดูแลทุกข์สุขกัน โดยใช้คำทักทายง่าย ๆ เช่น ทานข้าวหรือยัง ทานยาหรือยัง วันนี้เป็นอย่างไรบ้างเหนื่อยไหม มีอะไรให้ช่วยบ้าง ไปออกกำลังกายกันไหม คำเหล่านี้เป็นคำง่าย ๆ ที่แสดงถึงความห่วงใยในสารทุกข์สุขดิบซึ่งกันและกัน ซึ่งการกระทำคั้งนี้จะเชื่อมโยงไปสู่การทำงานร่วมกับคนอื่นและสังคมรอบข้างให้มีจิตสาธารณะมากขึ้น

2. เสียสละหรือมีจิตเมตตากรุณา

ทุกชีวิตในครอบครัวต้องดูแลกันให้ทุกคนในครอบครัวมีความสุข หากเราในครอบครัวมีจิตเมตตากรุณาต่อกัน บางครั้งอาจต้องเสียสละ เห็นใจกันและช่วยเหลือกัน หากใครมีทุกข์ในเรื่องงานก็พร้อมยื่นมือเข้าช่วยเหลือหรือให้คำปลอบโยน หรือสามีเห็นภรรยาทำงานบ้านเหนื่อยก็รีบอาสาช่วยเหลือแบ่งเบาภาระ เห็นลูก ๆ ทำการบ้านไม่ได้ ก็รีบช่วยสอนหรือช่วยหาแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมให้มีปีติภาระให้เป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่งหรือโทษสังคมหรือโรงเรียนอย่างเดียว การเสียสละและมีจิตเมตตากรุณาต่อกันจะทำให้เกิดจิตสาธารณะที่ปลูกฝังลงลึกในแแต่ละบุคคลซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ในสังคมโดยรวมด้วย

3. มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว

การที่คนในครอบครัวช่วยกันทำมาหากิน เก็บหอมรอมริบ ปลูกบ้าน สร้างฐานะ มีครอบครัวที่เป็นปึกแผ่น เป็นความความรับผิดชอบต่อที่สำคัญยิ่ง ถ้าทุกรอบครัวมีความเข้มแข็ง ก็จะขยายวงกว้างออกไปทำให้สังคมโดยรวมมีความมั่นคง มีความสุข เป็นการสร้างจิตสาธารณะต่อสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง

4. ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

สมาชิกทุกคนในครอบครัวถ้ามีปัญหาข้อขัดแย้งต้องพูดจากันดี ๆ หลีกเลียงการใช้กำลัง ไม่มูสาต่อกัน ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง จิตใจมั่นคง ไม่ทำคนให้ตกต่ำอยู่ในอำนาจของสิ่งเสพติด ซึ่งจะเป็

การต่อต้านสังคม ไม่เกิดปัญหาการหย่าร้าง การทิ้งให้เด็กขาดพ่อแม่ เกิดปัญหาโรคเอดส์ ซึ่งการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามจะช่วยลดภาระของสังคมโดยรวมได้ เป็นจิตสาธารณะอีกด้านหนึ่งที่ครอบครัวช่วยสังคมได้

5. มีคุณธรรม

สมาชิกในครอบครัวต้องคิดในสิ่งที่เป็นคุณธรรมในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว มีจิตใจเป็นผู้ให้ต่อทุกคนอย่างเสมอภาคและยุติธรรม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ถ้าจะให้ดีให้ได้อย่างทั่วถึง มีรางวัลเมื่อทำดีมีการสั่งสอน รับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ ไม่เพิ่มภาระปัญหาให้กับสังคมต้องมีส่วนร่วมในการคิด การแสดงออก และกระทำเพื่อประโยชน์สุขของสังคมโดยรวมเสมอ

จะเห็นได้ว่าครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาคน ถ้าทุกครอบครัวช่วยกันหล่อหลอมให้เด็กเป็นคนดี มีจิตเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาแก่บุคคลอื่น มีความรับผิดชอบ ในการทำงานหรือการเรียนมีส่วนร่วมในการรับรู้และคิดแก้ปัญหาในครอบครัว โดยมีแบบอย่างที่ดีมาจากพ่อแม่แล้วเด็กจะกลายเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะได้

1. สถาบันการศึกษา

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคน การจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึกภายใน ไม่ควรเน้นเพียงเพื่อความสำเร็จในวิชาชีพที่ปราศจากพื้นฐานทางจริยธรรม เพราะอาจจะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลออกไปประกอบวิชาชีพด้วยจิตสำนึกที่ไม่ดี แล้วออกไปสร้างระบบการทำงานที่ผิด มีการเอาเปรียบผู้อื่น มุ่งกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองหลงตัวเองมัวเมาวนเวียนแต่ในวังวนวัตถุ ที่อาจก่อให้เกิดการประหัดประหารกันในทุกวงการ การแสดงออกของเด็กและเยาวชนที่สะท้อนการขาดจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นผลจากพฤติกรรมที่ขาดการปลูกฝังอบรมที่ดีให้แก่พวกเขา เช่น

- การโยนขยะออกนอกกรณ
- การลักขโมยสิ่งของในร้านค้า ไปโดยไม่จ่ายเงิน
- การไม่เข้าแถวหรือลัดคิวการซื้ออาหารรับประทาน
- การพูดจาก้าวร้าว คำทอด้วยคำหยาบต่อบุคคลอื่น
- การแสดงพฤติกรรมเชิงผู้สาวในที่สาธารณะ

ฯลฯ

พฤติกรรมทางลบของเด็กและเยาวชนนี้สถาบันที่ถูกตำหนิอย่างมาก คือ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา ซึ่งเรามักจะได้ยินคำพูดในเชิงตำหนิว่า “เด็กพวกพ่อแม่ไม่สั่งสอนหรืออย่างไร” หรือ “โรงเรียนเขาสอนกันมาอย่างไร”

อรพินทร์ ชูชม (2552) พบว่า การปลูกฝังอบรมทางปัญญา สังคม อารมณ์จากทางโรงเรียน การเห็นแบบอย่างทางอารมณ์และพฤติกรรมจากเพื่อน และการควบคุมตนเองสามารถพยากรณ์

จิตสำนึกทางปัญญาได้ร้อยละ 69 แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนก็เป็นแหล่งบ่มเพาะจิตสาธารณะของเด็ก และเยาวชนที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีหน้าที่สำคัญไม่แพ้สถาบันครอบครัว

ดังนั้นการให้การศึกษาแก่เยาวชน จึงควรหยุดการสร้างจิตสำนึกที่ให้ผู้เรียนนิยมในวัตถุ แต่เน้นการสร้างจิตสำนึกในทางจริยธรรมให้นักแน่นเข้มแข็งยิ่งขึ้นทุกระดับการศึกษาตั้งแต่อนุบาล การศึกษาขั้นพื้นฐาน และจนถึงอุดมศึกษา

นับว่าการศึกษาไทยยังมีความหวังเมื่อกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กำหนด “จิตสาธารณะ” ไว้เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ ผู้เรียนข้อหนึ่งสถานศึกษาต้องเน้น ซึ่งสถานศึกษาต้องมีชั่วโมงให้เด็กทำกิจกรรมสาธารณะรวม 165 ชั่วโมง โดยใน ป.1-ป.6 จะต้องทำกิจกรรม 60 ชั่วโมง มัธยมศึกษาตอนต้น 45 ชั่วโมง และมัธยมศึกษา ตอนปลาย 60 ชั่วโมง โดยหวังให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์มากขึ้น ซึ่งเมื่อทำไป อย่างต่อเนื่องจิตสาธารณะนี้จะติดตัวไป และเมื่อเขาออกไปอยู่ในสังคมด้วยตนเอง เขาจะไปร่วมสร้าง สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การจัดกิจกรรมในสถานศึกษาเพื่อสร้างจิตสาธารณะ อาจดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก การดำเนินการสอนโดยสอดแทรกจิตสาธารณะเข้าไปในการเรียนแต่ละครั้ง ของการสอน เช่น การสอนวิชาสุขศึกษา เรื่องผู้ติดเชื้อไข้หวัดใหญ่ ชนิดเอ เอช 1 เอ็น 1 ซึ่งกำลังแพร่ ระบาดทั่วโลก (ไข้หวัด เม็กซิโก 2009) ซึ่งกระทรวงสาธารณสุข เร่งประสานงานกับ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือในการเฝ้าระวัง โรคใน โรงเรียน และจะจัดทำแนวทางการเฝ้าระวัง ป้องกันโรคในสถานศึกษาทุกแห่ง และแจ้งให้ทราบก่อนเปิดภาค เรียน “หากเปิดเรียนแล้ว ขอให้ครูอนามัยประจำ โรงเรียนสังเกตเด็กนักเรียนทุกคน หากพบมีอาการ ป่วยคล้ายไข้หวัด ควรให้ใส่หน้ากากอนามัยป้องกันการแพร่เชื้อ และพักที่บ้านจนกว่าอาการจะหาย โดยให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษ สำหรับนักเรียนที่เดินทางกลับมาภายใน 7 วัน ก่อนเปิดเรียน จากพื้นที่ ที่มีรายงานการพบผู้ป่วย หากนักเรียนป่วยมีอาการคล้ายไข้หวัด แนะนำให้ไปพบแพทย์”

จากเหตุการณ์ข้างต้น ครูสามารถนำมาสอนนักเรียนให้ตระหนักถึงอันตรายของไข้หวัดใหญ่ ชนิด A H1 N1 ที่อาจแพร่ระบาดไปสู่คนอื่นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นนักเรียนทุกคนจึงต้องให้ความร่วมมือ กับกระทรวงสาธารณสุขในการเฝ้าระวังโรคในโรงเรียน ซึ่งครูสามารถเน้นย้ำความรับผิดชอบร่วมกัน ในสังคมของโรงเรียนและของประเทศชาติได้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสอนให้นักเรียนมีจิต สาธารณะเพื่อส่วนรวมได้ หรืออาจสอนเรื่อง ภาวะโลกร้อนในวิชาวิทยาศาสตร์ แล้วให้นักเรียนคิดหา วิธีการที่จะช่วยกันลดปัญหาภาวะ โลกร้อน แล้วนำไปปรบปรุงให้คนทั่วไปหันมาร่วมมือกันมากขึ้น ก็ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สอดแทรกจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียน ได้เช่นกัน

ลักษณะที่สอง การดำเนินการสอนโดยผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งครูสามารถจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมมากมาย เช่น

1.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด หรือ นักศึกษาวิชาทหาร ซึ่งเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะอยู่แล้ว

1.2 กิจกรรมชุมชน ชมรมต่าง ๆ เช่น ชุมนุมรักย์โลก ชุมนุมค่านภาวะโลกร้อน ชมรมผู้เสียสละ ชมรมรักเมืองไทย เป็นต้น

1.3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ โดยจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญคนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนและท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัครเพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่นกิจกรรมออกค่ายอาสาพัฒนาโรงเรียนในชนบทห่างไกลการรณรงค์บริจาคสิ่งของให้แก่ผู้ยากไร้ เป็นต้น

2. สถาบันศาสนา

สถาบันทางศาสนาอยู่ในฐานะที่จะช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาจิตใจของคนในสังคมให้หันเข้ามาอยู่กับความถูกต้องตามทำนองครองธรรมและมีจิตสาธารณะได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีจุดแข็งอย่างหนึ่งของสังคมไทย ก็คือ การมีพระพุทธศาสนาและได้รับการยอมรับโดยพหุวัฒนธรรมว่าประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา มีบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพระภิกษุและสามเณร จำนวน 340,303 รูป มีวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา จำนวน 33,674 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2547) “วัด” จึงเป็นสถาบันศาสนาที่เป็นตัวขับเคลื่อนและบ่มเพาะวัฒนธรรมและศูนย์รวมจิตใจของชุมชน

สถาบันทางศาสนาต้องเป็นผู้นำในการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นต้องนำประชาชนกลับไปสู่คำสอนของศาสนาต่าง ๆ ที่เน้นให้คนเป็นคนดี เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมเป็นใหญ่ ไม่บริโภคนิยมความจำเป็น หรือ เพราะความอยาก มีความสัน โศภ รักสันติพอใจที่จะมีกินมีอยู่ มีใช้เท่าที่จำเป็นรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจานแก่ผู้อื่น มีความรักความเมตตาอาทรต่อกัน เห็นแก่ผู้อื่นเสมือนเห็นแก่ตนเองรู้จักหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง

สถาบันทางศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันที่ได้รับการเคารพบูชาแต่โบราณจวบจนปัจจุบัน เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อจิตใจของประชาชน เพราะต่างได้ยึดถือสถาบันนี้เป็นที่พึ่งทางใจอย่างเนิ่นนาน ฉะนั้น

สถาบันศาสนาได้มีความสำคัญอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10(พ.ศ. 2550-2554) โดยมีข้อหนึ่งที่มุ่งเน้น การพัฒนาคนให้มี “คุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน” โดยมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนทั้งด้านจิตใจ ทักษะชีวิตและความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต การพัฒนาสมรรถนะและทักษะแรงงาน และเร่งผลิตกำลังคนเพื่อตอบสนองการพัฒนาประเทศ ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการจัดการองค์ความรู้ ซึ่งมีการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจที่ดีงาม อยู่ในกรอบของศีลธรรม และมีจิตสำนึกสาธารณะ โดยการผลักดันให้ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ร่วมกันพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม

เป็นคนดี ห่างไกลอบายมุขและยาเสพติด มีภาวะผู้นำอุทิศถ่ายทอด อบรม กล่อมเกลา ชี้นะเด็กบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามให้เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็ก ซึ่งการปลูกฝังให้คนเกิดคุณลักษณะเหล่านี้คงไม่ใช่แค่การสอนให้รู้อย่างเดียว ต้องมีวิธีการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น พัฒนาบุคลากรทางศาสนาให้มีศักยภาพในการจูงใจให้คนเลื่อมใสศรัทธา และปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา และเป็นศูนย์รวมใจและที่ยึดเหนี่ยวของคนในสังคม โดยปรับรูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมให้ทันต่อยุคสมัยและกลุ่มเป้าหมาย ชี้นะแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตตามหลักธรรม รวมทั้งผนึกพลังร่วมกับสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันทางสังคมอื่นๆ ในการร่วมสร้างคนดีและสังคมดี โดยเน้นสร้างบทบาททางด้านการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกในการอุทิศตนเพื่อส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง

3. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการกระจายความคิดความรู้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสู่การรับรู้ของประชาชน ความร่วมมือจากสื่อมวลชนจะช่วยสร้างความเข้าใจช่วยสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคม เนื่องจากสื่อมวลชนนั้นมีบทบาทและอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างการรับรู้ที่จะสั่งสมกลายเป็นจิตสำนึกของคนในสังคม สுகนธรส หุตะวัณณะ (2550) พบว่า นักเรียนที่ได้รับเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้นะทางวาจามีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับ โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้นะทางวาจาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือการพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้นะทางวาจาสามารถใช้พัฒนานักเรียนมีจิตสาธารณะที่สูงขึ้นได้

ดังนั้นสื่อมวลชนจึงต้องมีหน้าที่ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ สร้างกระแสเชิงบวกให้เกิดแก่สังคม สร้างสื่อการ์ตูนที่เป็นตัวแบบดี ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนและอาจส่งเสริมให้เด็กมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ ผลงานวิจัย นวัตกรรมที่หลากหลายสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เสริมสร้างความรู้ที่เพิ่มมุมมองและเปิดโลกทัศน์ และกระตุ้นให้คนไทยเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจและจุดประกายความคิดเชิงสร้างสรรค์ให้แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในบทบาทสิทธิ และหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี

นอกจากสื่อมวลชนจะช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ไม่มีพิษภัยต่อประชาชนผู้บริโภคแล้ว ยังต้องมีจิตสาธารณะอีกประการหนึ่งด้วย เช่น ในกรณีวิกฤตการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย สื่อต้องคำนึงถึงว่ารายงานข่าวอย่างไร จึงจะไม่กระทบต่อความมั่นคงและการตื่นตระหนกของประชาชน จิตสาธารณะจึงมีทั้งเรื่องที่สื่อมวลชนควรเสนอ ควรรายงานเพื่อสังคมที่สร้างสรรค์เรื่องที่เราเห็นว่า

จำเป็นต้องเสนอแต่ก็ต้องการงานอย่างระมัดระวัง ไปจนถึงเรื่องที่ต้องคิดให้รอบคอบ เพราะเมื่อเสนอไปแล้วอาจมีผลเสียต่อส่วนรวมมากกว่าผลดี

สื่อมวลชน ทำให้เด็กรับรู้ และเรียนรู้ ในเรื่องสื่อลามกอนาจารมากขึ้น ดังนั้นลักษณะการนำเสนอของสื่อต่าง ๆ จึงต้องมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไรที่จะให้เด็กและเยาวชนห่างไกลจากสื่อลามกต่าง ๆ นั้น นอกจากทุกคนจะช่วยกันแล้ว การมีสื่อที่สร้างสรรค์ให้มากขึ้นและเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนจะช่วยให้พวกเขาปรับเปลี่ยนความคิดและหันมาสนใจเรื่องราวที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าเพื่อตนเองมากขึ้น

องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (สสท.) ได้กล่าวถึงผลการสำรวจรายการโทรทัศน์ในประเทศไทย พบว่า สถานีโทรทัศน์ทั่วไปมีรายการสำหรับเด็กเพียง 5 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ซึ่งอาจส่งผลให้เด็กได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่เหมาะสมกับวัย จนเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง และการเลียนแบบที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้รายการที่จะช่วยกระตุ้นความรู้สึกร่วมของผู้ชมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางสังคม มีจิตสาธารณะยังมีให้เห็นอยู่น้อยมาก ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเน้นความร่วมมือใน 3 ด้าน คือ

1. การสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึก คุณธรรม เกิดการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น ทั้งทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ

2. ส่งเสริมสื่อสร้างสรรค์ พัฒนารายการเด็ก เยาวชน และครอบครัว โดยมุ่งเป้าไปที่การส่งเสริมให้คนในครอบครัวมีกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกัน รวมถึงผลิตรายการที่ไม่มีพิษภัย เพิ่มพูนความรู้ สร้างสรรค์จินตนาการ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. พัฒนาสื่อมวลชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกระตุ้น และปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้นด้วย

สำหรับในปี พ.ศ. 2553 องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะผลิตรายการเด็กให้มากขึ้น ไม่น้อยกว่า 15 เปอร์เซ็นต์ และใช้ศักยภาพของสื่อที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เพียงแต่ให้ข้อมูลข่าวสารยังต้องทำหน้าที่ให้ความรู้ สาระประโยชน์และมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นด้วย

จากแนวคิดข้างต้นนับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีที่สื่อมวลชนไทยได้ปรับบทบาทเพื่อสังคมโดยรวมมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสาธารณะของสื่อมวลชนมากขึ้น ดังเช่น ในต้นปี พ.ศ. 2552 ทีวีไทยได้นำร่อง เพิ่มรายการเด็ก เยาวชน และครอบครัว วาง โครงการออกอากาศ เสาร์-อาทิตย์ หวังสื่อช่วยสร้างจิตสาธารณะ ช่วยกระตุ้นให้คนไทยรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดจิตสำนึก คุณธรรม พร้อมทั้งให้คนไทยเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมมากขึ้นซึ่งสื่อสาธารณะที่มีความเป็นอิสระ ได้ร่วมส่งเสริมให้เกิดสื่อที่ดี สื่อสร้างสรรค์ เป็นการนำพลังของสื่อมาช่วยกระตุ้นให้สังคมตื่นตัว เกิดการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้น โดยเนื้อหารายการจะเน้นความสนุกสนาน ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ให้แง่คิดคติสอนใจส่งเสริมให้เด็กเกิดความกระตือรือร้น อยากเข้ามามี

ส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม โดยควรรอออกอากาศทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ในช่วงเวลาที่ทุกคนในครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตากัน

นอกจากนี้ยังมีสถาบัน และองค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายจิตสาธารณะ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนทำงานภาคสังคมที่เห็นความสำคัญของงานอาสาสมัคร จุดประสงค์ของเครือข่ายคือแลกเปลี่ยนข้อมูลงานอาสาสมัครและการให้ในสังคมไทย และเป็นแหล่งข่าวสารสำหรับคนทั่วไปที่ต้องการทำงานสาธารณประโยชน์ ซึ่งเครือข่ายได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมคุณภาพ (สสส.) กลุ่มสมาชิกในเครือข่ายมี ดังนี้

ศูนย์ส่งเสริมการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคม

1. มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.)
2. มูลนิธิกระจกเงา
3. กลุ่มนวัตกรรมเยาวชนเพื่อสังคม (YTY)
4. Budpage.com
5. กรีนพีซ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สำนักงานประเทศไทย)
6. มูลนิธิสุขภาพไทย
7. องค์กรแอคชั่นเอด
8. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
9. United Nations Volunteers (UNV)
10. มูลนิธิกองทุนไทย (โครงการส่งเสริมการให้เพื่อสังคม และโครงการเยาวชนอาสา)
11. บางกอกฟอรัม
12. องค์กร โซก้า ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อสังคม
13. เครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย
14. เครือข่ายพุทธิกา
15. สถาบันรวมจิตติ
16. มูลนิธิกลุ่มมะขามป้อม
17. มูลนิธิบูรณะพัฒนาชนบทแห่งประเทศไทย
18. กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมไทย
19. โครงการมูลนิธิชุมชนกรุงเทพ
20. เครือข่ายอาสาสมัครเครือข่าย (V4N Network)
21. แผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสคตศรี-สฤณีวงศ์ (มสส.)
22. สำนักงานอาสาภาค
23. เครือข่ายองค์กรสาธารณประโยชน์

24. ชมรมหัวใจสาธารณะ (C4pc)

1.7 กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการสะสมตั้งแต่วัยเด็ก จะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่น และเป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กคอยแนะนำส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ควรคอยชี้แนะ ปลุกฝังจิตสาธารณะให้แก่เด็ก นอกจากนี้ เด็กยังต้องมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบตามธรรมชาติอันเกิดขึ้นได้เอง อีกทั้งเด็กยังมีการเรียนรู้ด้านวินัยจากวัฒนธรรมโดยอาศัยการสั่งสอน ฝึกฝน จากบุคคลสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม การมีกิจกรรมและใช้สิ่งของร่วมกันในสังคม การพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กในการใช้สิ่งของร่วมกันคุณแลทรัพย์สินสมบัติส่วนรวมและมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกัน

ดังนั้นการพัฒนาจิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปลุกฝังหรือเสริมสร้างไว้ตั้งแต่ในวัยเด็ก เพื่อให้เขาได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปพัฒนาตนเองโดยในการปลุกฝังนั้นควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะ รวมทั้งมีการฝึกฝนให้เด็กได้ปฏิบัติจริงเพื่อให้เด็กเกิดการกระทำที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างแท้จริงจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย และควรทำให้เหมาะสมกับวัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัย และเกิดการพัฒนาดตามลำดับ ซึ่งในการฝึกอบรม ปลุกฝัง หรือพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กนั้น ควรมีครูหรือผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเด็กจะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาให้เด็กมีจิตสาธารณะผู้เกี่ยวข้องต้องศึกษาแนวทางต่อไปนี้ให้เข้าใจเพื่อพัฒนาเด็กให้มีจิตสาธารณะอย่างยั่งยืน

1.8 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสาธารณะ

Coppersmith (1981) สรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดจิตสาธารณะนั้น มี 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายในตนเอง หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคนที่ทำให้ความสำนึกของบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ความสามารถทั่วไปสมรรถภาพภาวะทางอารมณ์ ค่านิยมส่วนบุคคลความปรารถนา และเพศ

2. ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายนอก หมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดจิตสำนึกในแต่ละคนที่แตกต่างกัน ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว โรงเรียนและการศึกษา สถานภาพทางสังคมและกลุ่มเพื่อน เป็นต้น

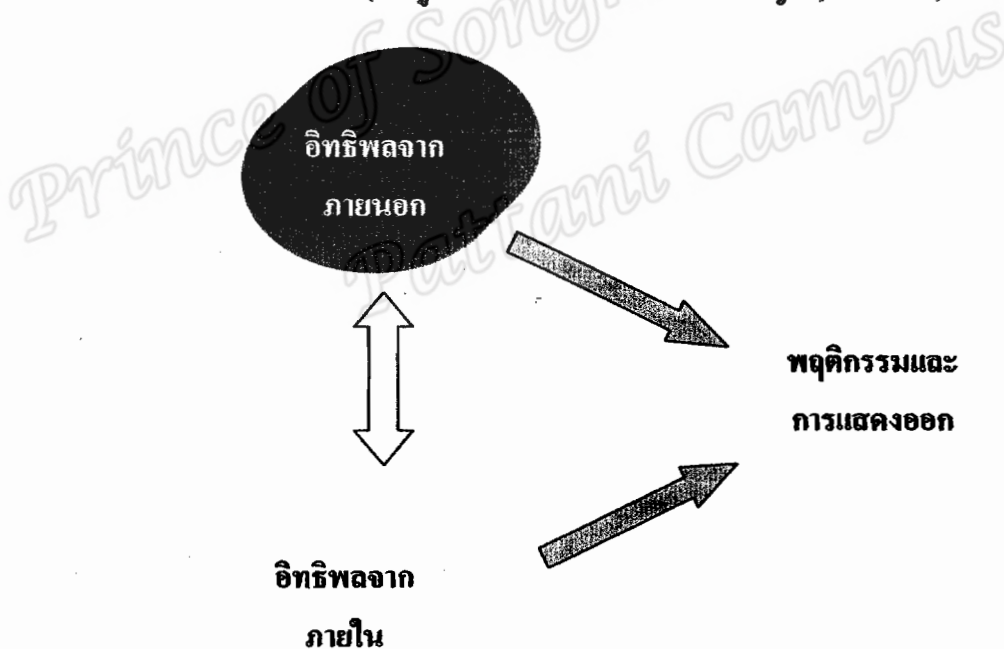
ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543: 13) ได้สรุปไว้เช่นเดียวกันว่า จิตสาธารณะอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ภาวะสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกลา และสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดเล็กที่ละน้อยทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่ม

ตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชนและส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไปทำงาน คู่ละครฟังผู้คนสนทนากัน เป็นต้น

2. **ปัจจัยภายใน** สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การครุ่นคิดใคร่ตรอง ของแต่ละบุคคล ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะ การปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้ การมองเห็นการคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝน และสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกล้วนมีผลสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในการสร้างจิตสำนึก และต้องกระทำไปพร้อม ๆ กันทั้งสองทาง โดยการกระทำต้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมซึ่งการมีสำนึกของบุคคลมีความสัมพันธ์กับการแสดงพฤติกรรมของบุคคล แต่การแสดงพฤติกรรมของคน ๆ หนึ่งที่แสดงออกมานั้น ได้รับอิทธิพลทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จนทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นอาจไม่ตรงกับความต้องการ ในจิตใจที่แท้จริงก็ได้ ซึ่งอธิบายได้ดังภาพ ข้างล่าง (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร, 2543: 17)

ภาพที่ 5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของมนุษย์

มัลลิกา มัติโก (2541: 28-29) ได้กล่าวไว้ว่า จิตสาธารณะเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วจะต้องกระทำซ้ำเสมอเพื่อป้องกันการเลือนหายหรือเปลี่ยนแปลงให้จิตสำนึกมีความคงทน โดยต้องได้รับการเสริมแรง

จากสถาบันหรือทางสังคมจิตสำนักจำนวนหนึ่งยังคงอยู่ในตัวเราเนื่องจากได้รับการปลูกฝังขัดเกลามาตั้งแต่เยาว์วัย โดยการปลูกฝังของสถาบันครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และสังคมโดยรวม

ดังนั้นการเกิดจิตสาธารณะจึงไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะทั้งสองส่วนมีส่วนช่วยและสัมพันธ์ซึ่งกันและกันจิตสาธารณะที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสาธารณะโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัวแต่จิตสาธารณะที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความจริงใจเลือกสรร บุคคล ระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายใน และภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้นการพัฒนาจิตสาธารณะจึงต้องกระทำควบคู่กัน ไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

1.9 องค์ประกอบการพัฒนาจิตสาธารณะ

Bloom (2523) ได้อธิบายว่า สำนึกเป็นผลลัพธ์ทางด้านจิตใจของมนุษย์ที่ก่อรูปขึ้นได้จากกระบวนการเรียนรู้ของคน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. **คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย (Cognition)** หมายถึง การรู้ หรือการมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้บุคคลรู้จักหรือระลึกถึง มีความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ได้ และนำไปสู่การก่อรูปของคุณลักษณะในข้อ 2

2. **คุณลักษณะด้านจิตพิสัย (Affection)** หมายถึง ความรู้สึกทางจิตใจ อันได้แก่ การมีความสนใจหรือใส่ใจในสิ่งต่าง ๆ โดยมีปฏิริยาตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบของคุณค่า และสร้างเป็นคุณลักษณะนิสัยที่นำไปสู่คุณลักษณะในข้อ 3

3. **คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย (Behavior or Skill or Psychomotor)** หมายถึง พฤติกรรม หรือการแสดงออกที่จะสามารถสังเกตรูปแบบความประพฤติได้อย่างชัดเจนที่เรียกว่า บุคลิกภาพ

จิตสาธารณะของบุคคลจึงเป็นผลจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งเร้า การรับรู้ในส่วนนี้ได้ก่อรูปขึ้นในจิตใจของบุคคลในรูปของความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม เป็นคุณลักษณะทางจิตที่ก่อรูปผ่านกระบวนการทางปัญญา เป็นปฏิริยาตอบสนองต่อปรากฏการณ์ทางสังคม

1.10 กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสาธารณะ

ประเวศ วะสี (2541: 13) ได้เสนอกลยุทธ์การปลูกจิตสาธารณะ โดยใช้กลยุทธ์หลักของการสร้างประชาคม เนื่องจากประชาคมต้องขับเคลื่อนด้วยความร่วมมือร่วมใจเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายโดยอาศัยเทคนิค ดังนี้

1. **ความรัก** ควรเป็นความรักขั้นสูงของสังคม ซึ่งมากกว่าความรักในความเป็นพรรคพวก เป็นความรักที่เอาชนะความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ เป็นความรักสากล เป็นมิตรภาพเพื่อสร้างวิสัยทัศน์

ร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังทางสังคมในที่นี้ได้แก่ความรักในธรรมชาติในแผ่นดิน ความรักต่อสังคม ต่อประเทศ รักในวัฒนธรรมชุมชน รักในค่านิยมความเป็นไทย รักต่อเพื่อนมนุษย์ ความรักต่อแผ่นดินจะสร้างความผูกพันในความเป็นสังคมไทยเป็นศัพทมูลจิตสำนึกสาธารณะ

2. ความรู้ การเสริมความรู้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความรัก ความรู้อย่างแท้จริงเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing) กลยุทธ์การปลูกจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมจึงต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดความซาบซึ้งและความตระหนักรู้เพื่อก่อให้เกิดความคำนึงถึงส่วนรวม

3. ความเป็นธรรมชาติ การดำเนินการเพื่อการพัฒนาของรัฐที่ไม่ประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งมาจากการเร่งรัดที่จะให้ไปถึงเป้าหมายโดยเร็ว ด้วยมีเวลาและงบประมาณจำกัด แต่การสร้างจิตสาธารณะให้ประชาชนต้องอยู่บนพื้นฐานของการเติบโตแบบธรรมชาติเพื่อความเป็นอิสระและยั่งยืน

นอกจากนี้การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงจากภายใน ซึ่งการเรียนรู้จากชีวิตจริง โดยมีพี่เลี้ยงที่คอยกระตุ้น คอยตั้งคำถามให้คิด วิเคราะห์จากสิ่งที่ได้สัมผัส คิดลงไปให้เชื่อมโยงให้ลึกจะเป็นการเรียนรู้ที่ดีที่สุด ไม่ต้องท่อง แต่ผู้เรียนสามารถจดจำไปตลอดชีวิต

นอกจากนี้ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543: 55-59) ยังได้เสนอ กลยุทธ์การบ่มเพาะจิตสาธารณะไว้ ดังนี้

1. การให้บทบาทของผู้นำ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจะมีบทบาทสูงในการริเริ่ม สร้างสรรค์ โน้มนำ หล่อหลอม ประสานงานเพื่อให้เกิดจิตสาธารณะ

2. การใช้การสื่อสารแบบรวมศูนย์ โดยใช้การสื่อสารที่มีการควบคุมโดยศูนย์กลาง เพื่อเผยแพร่ในสิ่งที่คนเห็นว่าดีหรือให้ผู้อื่นร่วมเผยแพร่ เพื่อแก้ปัญหาการไม่เป็นเอกภาพในการเผยแพร่ ซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดในสาระบางประการ

3. การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้ โดยการผลักดันให้จิตสำนึกสาธารณะเข้าสู่ระบบการศึกษาให้ได้ไม่ว่าจะเป็นทางการที่เป็นการศึกษาในระบบ เช่น การศึกษาในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และไม่เป็นทางการ คือการศึกษานอกระบบและการศึกษาคตามอรรถยาศัย เช่น การเรียนรู้ภายในองค์กร ชุมชน สังคม การเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ภายในสังคม

4. การให้บทบาทของสื่อมวลชน สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารสู่บุคคลต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยสร้างจิตสาธารณะที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

5. การใช้ตัวอย่างที่ดีในสังคม การสร้างและสนับสนุนคนดี ยกย่องคนดีเลือกผู้นำที่ดี และผลักดันตัวอย่างจิตสาธารณะที่ดี เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เกิดจิตสาธารณะในสังคมได้

1.11 วิธีการพัฒนาจิตสาธารณะ

ในการพัฒนาจิตสาธารณะให้กับเด็ก และเยาวชนนั้นนักการศึกษาได้ใช้วิธีการที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่แล้วจะยึดหลักการของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification) เป็นหลัก ซึ่งสามารถสรุปตัวอย่างในการพัฒนาจิตสาธารณะได้ ดังต่อไปนี้

1. การใช้บทบาทสมมุติกับตัวแบบ

การใช้บทบาทสมมุติเป็นการทดลองให้เด็กได้สวมบทบาทผู้อื่นเพื่อให้รับรู้ถึงความรู้สึก และอารมณ์ในบทบาทของผู้อื่น และเปลี่ยนแปลงความคิดของตนเอง ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นเทคนิคทางอารมณ์ภายใต้แนวความคิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเน้นที่กระบวนการทางปัญญาของบุคคลมาประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงการตอบสนองทางอารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเทคนิคดังกล่าว มีแนวคิดพื้นฐานที่เน้นว่า ความเชื่อหรือความคิดที่ไม่มีเหตุผลของบุคคล เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ และพฤติกรรม แต่เมื่อบุคคลเปลี่ยนความเชื่อ หรือความคิด ได้อย่างมีเหตุผลจะเป็นผลให้บุคคลมีอารมณ์และพฤติกรรมที่เหมาะสมยิ่งขึ้น (ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง, 2547)

2. การใช้สถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง

การใช้สถานการณ์จำลองผสมผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริงเป็นกระบวนการที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการเข้าร่วมสถานการณ์จำลองที่กำหนดขึ้น ซึ่งมีสภาพใกล้เคียงความเป็นจริงในชีวิต โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างครูและเด็กให้เด็กมีส่วนร่วมแสดงบทบาท เสนอข้อคิดเห็น และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ พร้อมกับการใช้วิธีการ และเครื่องมือที่หลากหลายควบคู่กับการจัดสถานการณ์จำลอง เพื่อประเมินพฤติกรรมของเด็ก (อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์, 2550)

3. การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเชิงวรรณกรรม

การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์เป็นการใช้หนังสือเรียนเชิงวรรณกรรม ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 3 ด้าน คือ ด้านการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม ด้านการถือเป็นที่ที่ที่มีส่วนร่วมในการดูแล และด้านการรักษาสิทธิในการรักษาของส่วนรวม กับนักเรียน โดยทำการแจกหนังสือให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มทดลอง จะได้อ่านหนังสือที่มีตัวแบบสัญลักษณ์ของการมีจิตสาธารณะ ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้อ่านหนังสือที่ไม่มีตัวแบบสัญลักษณ์ ซึ่งผลการใช้ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้อ่านหนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม ที่มีตัวแบบสัญลักษณ์ของการมีจิตสาธารณะ จะมีจิตสาธารณะ สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม (นันทวัฒน์ ชุนชี, 2546)

4. การเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูน

ภาพการ์ตูนเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถใช้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต (Observational Learning) โดยให้นักเรียนสังเกตตัวแบบที่กระทำพฤติกรรมมีจิตสาธารณะผ่านภาพการ์ตูน โดยกำหนดให้มีสภาพการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในภาพทำให้ตัวแบบที่เป็นตัวการ์ตูนแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจิตสาธารณะ เมื่อตัวแบบในภาพแสดง

พฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจิตสาธารณะแล้วจะได้รับผลกระทบบางอย่างตามหลังพฤติกรรม และผลกรรมหรือสิ่งที่เกิดตามหลังพฤติกรรมนั้นจะต้องเป็นตัวเสริมแรงหรือสิ่งที่ตัวแบบพึงพอใจ เช่น คำชมจากครู หรือของรางวัลจากผู้ที่มีอิทธิพลต่อเด็ก เป็นต้น (สุคนธร สหุตะวัฒนะ, 2550)

5. การใช้วิถีทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทน

วิถีทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการสังเกต ตัวแบบ โดยใช้ตัวละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนในการให้ความรู้เกี่ยวกับจิตสาธารณะ เจตคติข้อควรปฏิบัติ และแสดงพฤติกรรมการมีจิต สาธารณะให้เห็นและลงมือปฏิบัติด้วยตัวละครหุ่นเชิดแล้วผลที่ได้รับจากการแสดงพฤติกรรม จะเป็นการจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกล้อเลียนตัวแบบแล้วผู้ตามเกิดการเรียนรู้ และเรียนแบบพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะจากตัวแบบนั้น (บุญทัน ภูบาล, 2549)

6. การใช้วิธีสอนพัฒนาจิตสาธารณะ

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้เสนอแนะวิธีสอนที่สามารถนำมาพัฒนาจิตสาธารณะ อาทิเช่น

6.1 การจัดการเรียนรู้แบบอริยะตัจ 4

การจัดการเรียนรู้แบบอริยะตัจเป็นวิธีเดียวกับการแก้ปัญหา โดยมีขั้นตอนการคิดอย่างมีระบบ เป็นกระบวนการใช้ความคิดหรือการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “วิธีการแห่งปัญญา” หรือ “วิธีการทางวิทยาศาสตร์” โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552: 162-166)

6.1.1 ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์)

นักเรียนศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง แล้วกำหนดขอบเขตของปัญหาที่ต้องคิดแก้ไขให้ได้

6.1.2 ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย)

นักเรียนพิจารณาสาเหตุของปัญหาที่ยกมาและคิดหาวิธีแก้ปัญหาโดยคาดว่าวิธีใดจะแก้ปัญหาได้บ้าง

6.1.3 ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ)

นักเรียนกระทำตามวิธีการแก้ปัญหาที่กำหนดด้วยตนเอง แล้วบันทึกผลการทดลองไว้

6.1.4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค)

นักเรียนวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในขั้นที่ 3 จนเห็นชัดเจนว่าทำอย่างไรจึงแก้ปัญหาที่กำหนดไว้ได้สำเร็จ แล้วบันทึกผลไว้เพื่อนำสู่การปฏิบัติ

6.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียน (Learning Contracts)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียน ซึ่งเป็นเอกสารที่เขียนขึ้นโดยผู้เรียน และผู้สอน หรือผู้สอนให้คำแนะนำ โดยมีการกำหนดว่า นักเรียนจะเรียนอย่างไรจะใช้วิธีการเรียนให้ประสบผลสำเร็จหรือบรรลุจุดประสงค์ได้อย่างไรในระยะเวลาเท่าใด และใช้เกณฑ์อะไรในการประเมินผล โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552: 172-176)

6.2.1 **ขั้นเตรียม** ผู้สอนให้ข้อสนเทศเกี่ยวกับวิชา ศึกษาทักษะและความสามารถของผู้เรียนจากผลการเรียน สังเกต สัมภาษณ์ประกอบการพิจารณาให้ผู้เรียนทำสัญญาการเรียน

6.2.2 **ขั้นร่างสัญญา** ให้ผู้เรียนร่างข้อความที่เป็นจุดประสงค์การเรียนกิจกรรม การวางแผนการเรียน และการประเมินการเรียน โดยผู้สอนคอยให้คำปรึกษา

6.2.3 **ขั้นตกลงสัญญา** โดยพิจารณาประเด็นในสัญญา ตกลงสัญญาเป็นที่พอใจของผู้สอนและผู้เรียนแล้ว ให้ผู้เรียนเขียนในแบบฟอร์มสัญญาและลงชื่อในสัญญาทั้งสองฝ่าย

6.2.4 **ขั้นทำกิจกรรมการเรียน** ผู้เรียนใช้สัญญาการเรียนเป็นแนวทางในการเรียนรู้ โดยปฏิบัติตามข้อตกลงในสัญญาที่กำหนดไว้

6.2.5 **ขั้นประเมินผลการเรียน** ผู้เรียนรายงานผลการเรียนเป็นระยะ ผู้สอนประเมินผลการเรียน และให้ข้อเสนอแนะในการเรียน ให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนที่ร่วมกันกำหนดไว้

6.3 การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ (Project Method)

การสอนแบบโครงการหรือการสอนแบบ โครงงาน เป็นการสอนที่ให้โอกาสนักเรียนได้วางโครงการและดำเนินการให้สำเร็จตามความมุ่งหมายของโครงการนั้น อาจเป็นโครงการที่จัดทำเป็นหมู่หรือคนเดียวก็ได้ นักเรียนจะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำงานนั้นด้วยตนเอง ลักษณะการสอนคล้ายตามสภาพจริงของสังคม เป็นการทำงานที่เริ่มต้นด้วยปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหา โดยลงมือทดลองปฏิบัติจริง โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552: 343-347)

6.3.1 **ขั้นนำเสนอ** เป็นขั้นที่ครูเสนอเหตุการณ์หรือสถานการณ์ให้นักเรียนเกิดความ ต้องการที่จะวางโครงการในการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง

6.3.2 **ขั้นกำหนดความมุ่งหมาย** เป็นขั้นที่นักเรียนทำการเลือกปัญหาและตั้งจุดมุ่งหมายในการศึกษา โดยการทำงานเป็นกลุ่ม ทำการเลือกประธาน รองประธานกรรมการและเลขานุการ

6.3.3 **ขั้นวางแผน** เป็นขั้นที่นักเรียนภายในกลุ่มช่วยกันวางแผนว่าจะดำเนินการอย่างไรจึงจะสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ซึ่งการวางแผนจะประกอบด้วย

- 1) ชื่อโครงการ บอกชื่อโครงการที่นักเรียนจะทำ
- 2) หลักการ บอกเหตุผลที่จะต้องจัดทำโครงการ
- 3) วัตถุประสงค์ของโครงการ การปฏิบัติงานครั้งนี้จะมีผลคืออย่างไรบ้าง
- 4) เจ้าของโครงการ ผู้จัดทำโครงการมีใครบ้าง
- 5) ที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการทำโครงการ
- 6) สถานที่ปฏิบัติโครงการ ในสถานที่ใดในการดำเนินการจัดทำโครงการ
- 7) ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ใช้เวลาวันเริ่มและเสร็จสิ้นโครงการเมื่อใด

8) งบประมาณในการดำเนินการ ใช้งบประมาณเท่าใด แยกเป็นรายการในการใช้จ่ายเรื่องใดบ้าง

9) วิธีการศึกษาค้นคว้า ใช้วิธีหาข้อมูลอย่างไรบ้างในการทำโครงการบรรลุดูจูงหมาย

10) เครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ วัสดุ อุปกรณ์อะไรบ้าง

11) ผลที่คาดว่าจะได้รับ คาดว่าโครงการที่ทำ สามารถแก้ปัญหาอะไรได้บ้างและจะได้ผลการดำเนินงานครั้งนี้อย่างไรบ้าง

6.3.4 **ขั้นการดำเนินงาน** เป็นขั้นที่ทำตาม โครงการที่วางแผนไว้ของแต่ละกลุ่ม

6.3.5 **ขั้นประเมินผล** เป็นขั้นที่ให้นักเรียนเป็นผู้ประเมินว่า โครงการนั้นบรรลุดูจูงหมายหรือไม่ ในการทำโครงการนี้ได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง

6.3.6 **ขั้นติดตามผล** เป็นขั้นการติดตามผลของโครงการต่อไปเพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

6.4 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem – based Learning)

การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้ปัญหาเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้สมรรถภาพที่ต้องการ โดยมีครูเป็นผู้ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (บุรวัฒน์ คล้ายมงคล, 2545: 55)

บุรวัฒน์ คล้ายมงคล (2545: 118-123) ได้เสนอกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

6.4.1 เตรียมปัญหา

ดูจูงหมาย เพื่อสร้างปัญหาสำหรับการเรียนให้ได้ตามสาระการเรียนรู้ด้านเนื้อหาและกระบวนการที่ต้องการ

6.4.2 สร้างความเชื่อมโยงสู่ปัญหา

ดูจูงหมาย เพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าปัญหามีความสำคัญและนำไปความสนใจและเวลาดำเนินการ และเพื่อนำเสนอปัญหา

วิธีสอนและเทคนิคการสอน ใช้การอภิปรายที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมการใช้คำถามที่กระตุ้นประสบการณ์เดิมบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองและการทดลอง

6.4.3 สร้างกรอบของการศึกษา

ดูจูงหมาย เพื่อสร้างกรอบหรือขอบเขตที่ชัดเจนที่จะทำให้การศึกษาค้นคว้าเป็นรูปธรรมชัดเจน ดำเนินต่อไปได้ง่ายและเป็นไปตามทิศทางที่กำหนด

วิธีสอนและเทคนิคการสอน ใช้การระดมสมอง การเขียนตารางแสดงแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาที่รู้ประเด็นที่ต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม วิธีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และเทคนิคการระดมสมองเพื่อช่วยหาแนวคิด

6.4.4 ศึกษา ค้นคว้า โดยกลุ่มย่อย

จุดมุ่งหมาย เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหาตามที่กำหนดไว้ในกรอบการศึกษา

วิธีสอนและเทคนิคการสอน ใช้บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลองเพื่อฝึกทักษะการค้นคว้า และการทำงานกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ และกิจกรรมกลุ่มเพื่อฝึกทักษะการค้นคว้าและการทำงานกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ

6.4.5 ตัดสินใจทางแก้ปัญหา

จุดมุ่งหมาย เพื่อประเมินความเป็นได้ ความเหมาะสมของแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า และเพื่อตัดสินใจเลือกวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหา

6.4.6 สร้างผลงาน

จุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างชิ้นงานหรือดำเนินการตามแนวทางที่กำหนดไว้วิธีสอนและเทคนิคการสอน ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม

6.4.7 ประเมินผลการเรียนรู้

จุดมุ่งหมาย เพื่อสรุปสาระการเรียนรู้ด้านเนื้อหาและกระบวนการประเมินการเรียนรู้และสร้างความเชื่อมโยงกับเรื่องที่เกี่ยวข้อง

6.5 การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ ของ De Bono (Six Thinking Hats)

เทคนิคหมวกหกใบ เป็นการใช้สีของหมวกแต่ละใบที่มีสีต่างกันแทนความคิดแต่ละด้าน โดยให้วิธีคิดแต่ละอย่างกำหนดจากสีของหมวก ซึ่งสีของหมวกแต่ละใบจะสอดคล้องกับแนวคิดของหมวกใบนั้น ๆ เป็นการบอกให้ทราบว่าต้องการให้คิดไปในทิศทางใด ในการคิดนักคิดจะใช้หมวกครั้งละหนึ่งใบแทนแต่ละความคิด สีของหมวกนี้จะเป็นกรอบที่เป็นรูปธรรมที่สำคัญต่อการรับรู้ช่วยให้เข้าใจและจดจำง่ายขึ้นเพราะเป็นการสอนด้วยสัญลักษณ์ (De Bono, 1992)

De Bono ใช้สีเป็นชื่อหมวก ก็เพื่อให้เราสามารถมองเห็นภาพได้ง่ายขึ้น ซึ่งสีของหมวกแต่ละใบสอดคล้องกับแนวคิดของหมวก ดังนี้

- 1) หมวกสีขาว สีขาวแสดงถึงความเป็นกลางและวัตถุนิยัย หมวกสีขาวจึงเป็นตัวแทนของข้อมูล ตัวเลข ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ทุกคนยอมรับ ไม่มีการโต้แย้ง
- 2) หมวกสีแดง สีแดงแสดงถึงความเกรี้ยวกราด อารมณ์ หมวกสีแดงจึงเป็นการมองทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก การหยั่งรู้ และสัญชาตญาณ

3) **หมวกสีดำ** สีดำแสดงถึงความมืดครึ้ม หมวกสีดำจึงเป็นการมองในด้านลบ ข้อเสีย เหตุผลในการปฏิเสธ จุดด้อย และข้อผิดพลาด

4) **หมวกสีเหลือง** สีเหลืองแสดงถึงความสดใส สว่าง หมวกสีเหลืองจึงเป็นการมองในด้านบวก แง่ดี ความเป็นไปได้ ความหวัง ความมั่นใจว่าทำได้และคุณประโยชน์ รวมทั้งเหตุผลในการยอมรับ

5) **หมวกสีเขียว** สีเขียวแสดงถึงการมีชีวิต ความเจริญ งามงาม และความอุดมสมบูรณ์ หมวกสีเขียวจึงเป็นการมองด้วยความคิดใหม่ ๆ สร้างสรรค์

6) **หมวกสีน้ำเงิน** สีน้ำเงินแสดงถึงการควบคุม เปรียบท้องฟ้าที่ปกคลุมอยู่เหนือทุกสิ่ง หมวกสีน้ำเงินจึงเป็นการควบคุม การจัดระเบียบ การประเมิน และการสรุป

De Bono (1992) ได้เสนอขั้นตอนการสอนใช้หมวกคิดหกใบ ดังนี้

6.5.1 **ขั้นนำ** เป็นการแนะนำให้ทราบถึงสิ่งที่จะสอน

6.5.2 **ขั้นชี้แจงรายละเอียด** เพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่จะสอน ซึ่งเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติ และลักษณะของหมวกแต่ละใบ

6.3.3 **ขั้นฮาริต** แสดงให้เห็นถึงการใช้หมวกที่มีความสัมพันธ์กับการคิดแต่ละแบบ พร้อมกับอธิบาย แนะนำตัวอย่างคำถาม เพื่อสร้างความเข้าใจ

6.5.4 **ขั้นฝึกปฏิบัติ** เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกใช้หมวกคิดจากสถานการณ์หรือหัวข้อที่กำหนดให้ โดยพยายามให้นักเรียนได้ฝึกคิดให้รอบคอบทุกหมวก

6.5.5 **ขั้นหารายละเอียดเพิ่มเติม** เป็นการร่วมสนทนาเพื่อหารายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อให้ นักเรียนเห็นความชัดเจนในสิ่งที่คิด ป้องกันการสับสน

6.5.6 **ขั้นสรุป** เป็นการทบทวน และเรียบเรียงสิ่งที่คิด โดยเน้นประเด็นสำคัญเพื่อให้เห็นผลที่เกิดจากการคิด

จากวิธีการสอนต่าง ๆ ที่กล่าวมา ผู้สอนสามารถนำปัญหาหรือเรื่องราวปัญหาด้านจิต สาธารณะในสังคมมานำเสนอแก่ผู้เรียน แล้วให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ หาแนวทางแก้ปัญหาด้านจิต สาธารณะตามกระบวนการเรียนการสอนของวิธีการสอนนั้น ๆ ซึ่งก็จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ พัฒนาจิตสาธารณะได้อีกแนวทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ทิศนา แจมมณี (2546: 69-74) ได้เสนอวิธีการสอนที่ช่วยส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะ ได้ดังนี้

1. **การเล่านิทาน** เป็นการสอนที่ใช้นิทานเป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระที่ ต้องการ ซึ่งครูอาจใช้สื่ออื่น ๆ ประกอบได้ เช่น หุ่น ภาพ แผ่นป้ายสาธิต และการ์ตูน เป็นต้น นิทานที่ นำมาใช้ที่หลายประเภท เช่น นิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่น นิทานเทพนิยาย นิทานคติธรรม โดย เนื้อหาของนิทานต้องเหมาะสมกับระดับของผู้เรียนและเกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

2. การเล่นเกม เกมเป็นการเล่นภายใต้กติกาที่กำหนด โดยมีจุดมุ่งหมายของการเล่น โดยทั่วไปแล้วจะมีการแข่งขันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น เกมที่ควรนำมาใช้ฝึกที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะ เช่น เกมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การเสียสละ ความอดทน การมีน้ำใจนักกีฬา การให้อภัยการทำงานเป็นทีม การเคารพสิทธิผู้อื่น เป็นต้น

3. การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการสอนโดยใช้เรื่องที่เกิดขึ้นจริงหรือเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยมีประเด็นคำถามให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์หรืออภิปราย และแก้ปัญหา เรื่องที่เลือกมาใช้ควรเป็นเรื่องที่คล้ายความเป็นจริง เช่น ข่าวในหนังสือพิมพ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะ

4. การใช้บทบาทสมมติ เป็นการสอน โดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น เช่น การให้นักเรียนแสดงเป็นทนายทักท้วงสิ่งแวดล้อมของชุมชน หรือแสดงเป็นผู้มีคุณธรรมในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ การสวมบทบาทดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทที่แสดง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ความรู้สึก เจตคติ ของตนมากขึ้น

5. การใช้สถานการณ์จำลอง เป็นการสอน โดยให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กันในสถานการณ์ที่จำลองจากสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์นั้น เช่น การใช้สถานการณ์จำลองจากเหตุการณ์การเข้าไปช่วยเหลือผู้คนที่โดนคลื่นสึนามิถล่มในภาคใต้ของไทย หรือการจำลองสถานการณ์ความขัดแย้งกันของฝ่ายพันธมิตร (เสื้อเหลือง) หรือฝ่ายเสื้อแดงกับรัฐบาล เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์และเรียนรู้สถานการณ์จริงนั้นและเกิดจิตสาธารณะเพื่อส่วนรวมมากขึ้น

จากแนวคิดข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจิตสาธารณะสามารถนำวิธีการที่หลากหลายมาใช้ในการพัฒนาได้ ซึ่ง ชาย โพรสิตา และคณะ (2543: 65) ศึกษาจิตสำนึกของคนไทยต่อสาธารณะสมบัติ : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

1. การสร้างเสริมจิตสาธารณะ ควรใช้มาตรการหลาย ๆ อย่างพร้อม ๆ กันอย่างบูรณาการ
2. ในการใช้มาตรการใด ๆ ในการสร้างจิตสาธารณะต้องให้ความสำคัญทั้ง 3 มิติ คือ มิติพฤติกรรม คือการกระทำที่ถูกต้อง มิติทางจิตใจ คือ ความภาคภูมิใจที่ได้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง และมิติทางปัญญา คือความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ตนทำ
3. การใช้มาตรการทางกฎหมาย ควรเน้นการปลูกฝังการปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเป็นนิสัยมากกว่าการลงโทษให้เจ็บหลาย เพราะโดยธรรมชาติแล้วกฎหมายไม่เคยทำให้คนเจ็บหลายได้อย่างยั่งยืน
4. การใช้มาตรการทางการศึกษา ไม่ควรเน้นการสร้างความรู้ให้มากไปกว่าการปลูกฝังความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องต่อสาธารณะสมบัติ และความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องส่วนตัวกับส่วนรวมเป็นพื้นฐานที่ควรปลูกที่ควรปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อให้รู้ว่าควรปฏิบัติต่อของส่วนตัวและของส่วนรวมอย่างไร

5. จิตสาธาณะจะเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ยากหากปราศจากชุมชนที่เข้มแข็งดังนั้นการสร้างจิตสำนึกต้องสร้างชุมชนเข้มแข็งและสร้างประชาคมควบคู่กันไป

6. การปลูกฝังจิตสาธาณะที่ถูกต้องควรควบคู่กันไปกับการปลูกฝังความมีวินัย เพราะวินัยเป็นส่วนที่จำเป็นของจิตสาธาณะต่อส่วนรวม จิตสำนึกต่อส่วนรวมจะมีไม่ได้หากขาดวินัย

1.12 การสอนเด็กให้มีจิตสาธาณะ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจิตสาธาณะเป็นเรื่องที่ครูทุกคนต้องร่วมกันมีอภิปรายกันปลูกฝังให้เกิดแก่ผู้เรียน โดยการสอดแทรกเข้าไปในการเรียนการสอนแต่ละครั้งของตนเอง หรือจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ โดยใช้หลักการวิธีการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลายมาช่วยในการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดจิตสาธาณะ

1.13 หลักการจัดการกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธาณะ

ในการจัดกิจกรรมนั้น ควรได้มีการทบทวนแนวทางการพัฒนาให้เด็กมีจิตสาธาณะ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในตอนที่ผ่านมา ซึ่งสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธาณะ ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ผลต่อการเกิดจิตสาธาณะ ซึ่งมี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายในตนเอง ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ ภาวะทางอารมณ์ค่านิยมส่วนบุคคล ความปรารถนา และเพศ และปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบภายนอก ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว โรงเรียนและการศึกษา สถานภาพทางสังคม และกลุ่มเพื่อน เป็นต้น

2. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธาณะ ต้องการทำซ้ำ ๆ เพื่อเน้นย้ำและป้องกันการเลือนหายหรือเปลี่ยนแปลงให้จิตสำนึกมีความคงทน โดยต้องมีการการเสริมแรงจากสถาบันต่าง ๆ หรือทางสังคม

3. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธาณะ ต้องให้เด็กเกิดการเรียนรู้ครบถ้วน 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

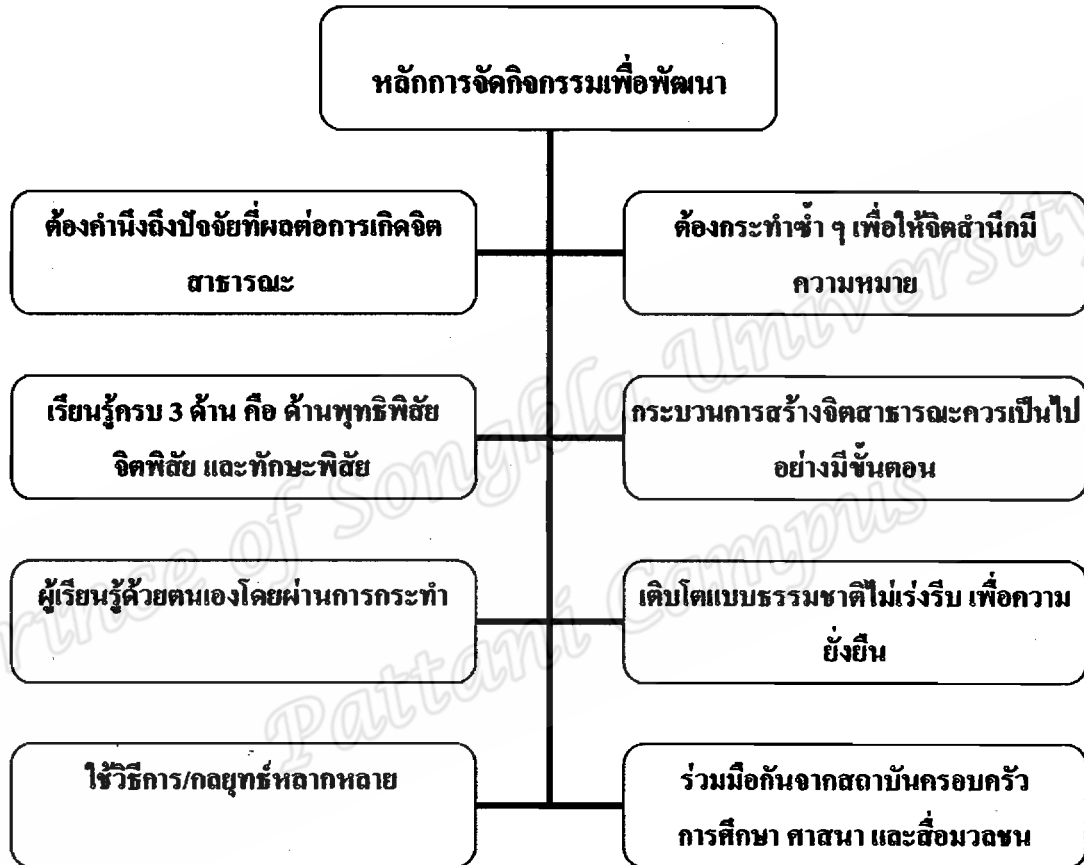
4. กระบวนการสร้างจิตสาธาณะควรเป็น ไปอย่างมีขั้นตอนเพื่อให้เกิดลักษณะนิสัยที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ Bloom(1956) คือขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) ขั้นการตอบสนอง (Responding) ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) ขั้นการจัดระบบ (Organizing) และขั้นพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization)

5. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธาณะ ควรให้ผู้เรียนเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยผ่านการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing)

6. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธาณะ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการเติบโตแบบธรรมชาติ ไม่เร่งรีบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

7. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะ ต้องใช้วิธีการ/กลยุทธ์ที่หลากหลาย ได้แก่ การใช้บทบาทของผู้นำ การใช้การสื่อสารแบบรวมศูนย์ การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้ การใช้บทบาทของสื่อมวลชน การใช้สถานการณ์จำลองผสมกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง การใช้บทบาทสมมุติกับตัวแบบ การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมการเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูน การใช้ชีวิตที่ศรัทธาเป็นตัวอย่างที่ดีในสังคม เป็นต้น

8. การจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะจะสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและสื่อมวลชน

ภาพที่ 6 หลักการจกกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

จึงสรุปได้ว่าหลักการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสาธารณะได้นั้น ต้องเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยได้เรียนรู้จากการกระทำ และได้กระทำซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่เร่งรีบ โดยพัฒนาให้ครบทั้งด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย โดยการสอนต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ผลต่อการเกิดจิตสาธารณะทั้งปัจจัยภายในตัวผู้เรียนและปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียนและต้องอาศัยความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องจากทุกๆ สถาบัน ดังสรุปได้ในภาพที่ 6

2. เอกสารและงานที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิต

2.1 ความหมายของรูปแบบการดำเนินชีวิต

อุทุมพร จามรมาน (2529) กล่าวว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตเป็นลักษณะทางจิตและสังคม ซึ่งคนที่อาศัยในชุมชนนั้นประพฤติปฏิบัติ และเป็นพฤติกรรมทั้งหลายที่บุคคลสามารถควบคุมได้

คลังสมอง (2530: 27) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการดำเนินชีวิตว่าเป็นแบบแผนของการใช้ชีวิต อันเป็นผลมาจากองค์ประกอบหลายๆ ตัว แสดงออกในรูปบุคลิกภาพ ซึ่งแต่ละคนจะถูกหล่อหลอมให้มีลักษณะแตกต่างกัน

MacDonald and Schellemborg (1971: 3 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ส่งสัมพันธ์, 2519:14) กล่าวว่า บทบาทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และแสดงถึงขอบเขตของตำแหน่ง หรือ พฤติกรรมที่สังคมกำหนดให้ถือปฏิบัติในการดำรงตำแหน่งนั้นๆ

Bolton and Kammeyer (1972: 381-382 อ้างถึงใน Kuh,1990: 50) ใช้คำว่า วัฒนธรรมย่อย หมายถึง ระบบค่านิยมที่ทำให้กลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์ ถ่ายทอดค่านิยมสู่ผู้อื่น โดยผ่านทางกระบวนการสื่อสารและฝึกฝนการควบคุมทางสังคม เพื่อยืนยันบรรทัดฐานนั้น

จึงอาจสรุปได้ว่า รูปแบบการดำเนินชีวิต หมายถึง ลักษณะการมีวิถีการดำรงชีวิตของบุคคลทั้งในการทำงาน การเรียน เป็นลักษณะเฉพาะบุคคล

2.2 ประเภทของรูปแบบการดำเนินชีวิต

ไพฑูรย์ สินดารัตน์ (2526) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบการดำเนินชีวิตของนักศึกษาออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ แบ่งตามกลุ่มทางการเมือง การใช้ชีวิตและรูปแบบการเรียน

ก. แบ่งตามพฤติกรรมทางการเมือง

รูปแบบของนิสิตจำแนกตามพฤติกรรมทางการเมือง และทางสังคมนั้นอาจแบ่งได้หลายประเภท เช่น อาจแบ่งเป็นพวกก้าวหน้า (Progressive) พวกหัวรุนแรง (Radical) พวกอนุรักษนิยม (Conservative) เป็นต้น แต่การแบ่งที่ค่อนข้างเป็นระบบนั้น ได้แก่ การแบ่งของ Block, Haan และ Smith ซึ่งแบ่งนักศึกษาออกเป็น 6 กลุ่ม คือ

1. **กลุ่มเฉยชาต่อการเมือง (Political Apathetic Youth)** เป็นพวกนักศึกษาทั่วไปที่ไม่สนใจการเมือง มุ่งแต่เรียน และความสำเร็จในชีวิตของตนเองเป็นหลัก

2. **กลุ่มแปลกแยก (Alienated Youth)** เป็นกลุ่มที่ขัดแย้งแนวทางของตนเองในลักษณะที่หลีกเลี่ยงไปจากสังคมที่เป็นอยู่ พร้อมทั้งปฏิเสธสังคมที่เป็นอยู่ ตัวอย่างของพวกนี้ คือ พวกฮิปปีในยุคต่อต้านสงครามเวียดนาม

3. **กลุ่มเอกกัตชน (Individualist Youth)** กลุ่มพวกนี้เป็นพวกสนใจในเสรีภาพส่วนบุคคลที่มีอยู่อย่างดีแล้วในสังคม ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จึงมักจะส่งเสริมรัฐบาลหรือพรรคการเมืองที่มีอยู่ และต่อต้านกลุ่มหัวก้าวหน้า

4. **กลุ่มรณรงค์ (Activists)** กลุ่มพวกนี้เป็นพวกก้าวหน้า มักปฏิเสธคุณค่าสำคัญๆ ในสังคม และเรียกร้องรณรงค์ให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เขาเห็นว่าเหมาะสม ส่วนใหญ่จะเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมและยุติธรรมในสังคม

5. **กลุ่มสร้างสรรค์ (Constructionist Youth)** พวกนี้เห็นปัญหาและอยากแก้ไข เช่นเดียวกับกลุ่มรณรงค์ แต่วิธีการแก้ไขจะเป็นไปในการเสียดสี และอาสาสมัครมากกว่า เช่น พวกบำเพ็ญประโยชน์ สอนหนังสือในสลัม ออกค่าย เป็นต้น

6. **พวกต่อต้านสังคม (Anti-Social Youth)** กลุ่มนี้รู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความสำคัญจากสังคมเท่าที่ควร และมีปมค้อยในทางสังคม จึงมักจะเป็นพวกที่ต่อต้าน แกะแค้นสังคมด้วยการปล้นฆ่าชิงทรัพย์ เป็นต้น

ข. แบ่งตามพฤติกรรมการใช้ชีวิตมหาวิทยาลัย

การแบ่งรูปแบบของนักศึกษาโดยอาศัยพื้นฐานของชีวิตในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะด้านทัศนคติและค่านิยมต่าง ๆ ของนักศึกษานั้น มีการศึกษากันมากพอสมควร เมื่อเปรียบเทียบกับแบบแรก คือ แบบทางการเมือง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะศึกษาได้ง่ายกว่าและศึกษาได้สะดวกกว่าก็ได้ รูปแบบเด่น ๆ ที่สมควรกล่าวถึงประกอบไปด้วยรูปแบบหลัก ตามนักวิชาการแต่ละคน อาทิเช่น

Bolton and Kannete (1968:183-197) ได้แบ่งผู้เรียนตามผลการสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม แล้วสรุปได้เป็น 5 แบบ ดังนี้คือ

1. **กลุ่มวิชาการ** กลุ่มนี้ชอบร่วมกิจกรรมในชั้นเรียน ร่วมทำงานที่ได้รับมอบหมายชอบอภิปราย สัมมนา จากการพูดคุย การอ่านบทความ การอ่าน หนังสือพิมพ์ และติดตามความก้าวหน้าใหม่ๆ ทางวิชาการอยู่เสมอ

2. **กลุ่มมีปฏิกริยาต่อสังคม** กลุ่มนี้ไม่ชอบอยู่คนเดียว ชอบอยู่ร่วมกับผู้อื่น ชอบเขียนเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ชอบมีบทบาทในการแสดงออก และรับผิดชอบต่อสังคม

3. **กลุ่มชอบอยู่คนเดียว** กลุ่มนี้ ชอบศึกษาค้นคว้า รักสงบ สันโดษ ชอบอยู่คนเดียว ความกังวลใจอาจทำให้พยายามไปหาเพื่อนฝูงและพูดคุยในงานสังคมต่าง ๆ ในขณะที่กลุ่มนักวิชาการพยายามเก็บตัวเอง

4. **กลุ่มชอบอยู่กับคนอื่น** กลุ่มนี้ได้แก่ กลุ่มนักศึกษาวิชาชีพหญิง ชอบคบหาสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ นักวิชาชีพชาย ชอบคบเพื่อนเพศตรงข้าม นักศึกษาทั่วไปชอบคบเพื่อนเพศเดียวกัน เพื่อนต่างเพศและเป็นกลุ่มของเขาเองทั้งชายและหญิง กลุ่มนักศึกษาปีที่ 4 ชอบคบหาสมาคมเพื่อนต่างเพศ

5. **กลุ่มกิจกรรมนอกหลักสูตร** กลุ่มนี้ชอบร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรและจะช่วยกิจกรรมของมหาวิทยาลัยได้มากและสม่ำเสมอ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นจะแตกต่างกันไป

การแบ่งดังกล่าวข้างต้น เป็นการแบ่งที่น่าสนใจ ในแง่ที่เกี่ยวข้องไปถึงความแตกต่างทางเพศ ประกอบด้วย โดยเฉพาะนักวิชาชีพชาย ชอบค้นคว้าวิจัย ในขณะที่นักวิชาชีพหญิงกลับสนใจ สังคมคิดค่อนคนอื่นสูง

Clark and Trow (1966) ได้แบ่งรูปแบบของนักศึกษาโดยอาศัยพื้นฐาน 2 แนวทาง คือ ทางความคิด หรือปัญญาเป็นหลัก อีกทางหนึ่ง คือ ทางสถาบัน โดยพื้นฐานทางความคิดจะมี 2 กลุ่ม กลุ่มที่สนใจความคิดความอ่านสูงกับไม่เน้นวิชาการมากนัก ในแง่สถาบันก็คือกลุ่มที่เน้นสถาบันมากกับกลุ่มที่สนใจวงนอกออกไป เมื่อมาพิจารณาารวมกันแล้ว จะได้กลุ่มนักศึกษา 4 กลุ่ม กล่าวคือ

1. **กลุ่มวิชาการ (Academic Subculture)** นักศึกษากลุ่มนี้เห็นว่าชีวิตมหาวิทยาลัยต้องเป็นไปเพื่อการเรียน สนใจอยู่กับวิชาการ รายงาน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ ความหวังที่จะได้เรียนต่อไป ขั้นที่สูงขึ้นไปดังนั้น ชีวิตของนักศึกษากลุ่มนี้จะผูกพันกับห้องเรียน ห้องสมุด และสถาบันของตนเอง

2. **กลุ่มก้าวหน้า (Non-Conformist Subculture)** เป็นกลุ่มนักศึกษาที่สงสัยและไม่เชื่อในค่านิยม และแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นอยู่ มีความคิดเป็นอิสระของตนเอง สนใจในเรื่องปัญหา และข้อเสนอเกี่ยวกับสังคม ถึงเรื่องสังคมสำคัญกว่าสถาบัน

3. **กลุ่มกิจกรรม (Collegiate Subculture)** กลุ่มนี้ไม่สนใจการเรียนและตำราอย่างจริงจัง รวมทั้งไม่สนใจสังคมและความคิด แต่สนใจกิจกรรมกีฬา บันเทิง ผูกพันกับสถาบันสูง

4. **กลุ่มอาชีพ (Vocational Subculture)** เป็นกลุ่มที่สนใจเรียนเพื่อให้ตนเองจบไปประกอบอาชีพเท่านั้น ไม่สนใจกับความคิดความอ่านอย่างแท้จริง ไม่ค่อยสนใจกับกิจกรรมทุกประเภท และไม่ผูกพันกับสถาบันมากนัก

Keniston (1971 อ้างใน Feldman and Newcomb, 1973: 113-118) ได้ศึกษาประเภทของนักศึกษาโดยการสังเกตและแบ่งประเภทนักศึกษาออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

1. **กลุ่มวิชาชีพ (The Professionalist)** นักศึกษากลุ่มนี้จะเรียนหนัก มีความเคร่งเครียด และมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาอย่างมาก มีพันธะสัญญากับตนเองในการพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นผู้ชำนาญพิเศษในสาขาวิชา เป็นทั้งนักปฏิบัติและนักทฤษฎี ใช้วิธีประจักษ์ในการศึกษาหาความรู้ จึงไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ

2. **กลุ่มกิจกรรม (The Activist)** เป็นกลุ่มที่ต่อต้านมหาวิทยาลัยในบางเรื่องหรือจะต่อต้านสังคมในส่วนที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง และจำเป็นต้องมีการปฏิรูปอย่างเร่งด่วน

3. **กลุ่มที่ไม่เข้าร่วมกลุ่มกับผู้อื่น (The Disaffiliate)** เป็นกลุ่มที่ไม่สนใจด้านเมืองหรือเรื่องอื่นนอกจากเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม สนใจการมีวิถีชีวิตในแนวใหม่ที่ไม่เหมือนกับสังคมรอบๆ ตัว อยากสร้างสังคมใหม่ที่มีค่านิยม มีวัฒนธรรมที่ต่างไปจากสังคมรอบตัว

4. **กลุ่มผู้ยิ่งใหญ่ในสถาบัน (The Big Man on Campus)** กลุ่มนี้จะเน้นบทบาทในสังคมมากกว่าการสนใจในวิชาการหรือวิชาชีพ

5. **กลุ่มเน้นการฝึกงาน (The Apprentice)** กลุ่มนี้จะมีเจตคติว่าการศึกษาก็คือเป็นการฝึกฝนวิชาชีพ เป็นหาทางนำไปสู่การเลื่อนระดับฐานะทางสังคม

6. **กลุ่มผลสัมฤทธิ์ต่ำ (The Underachiever)** กลุ่มนี้ยอมรับค่านิยมของมหาวิทยาลัยและสังคม แต่ไม่ค่อยประสบผลสัมฤทธิ์ในงานตนเอง

7. **กลุ่มสุภาพบุรุษผู้รอคอย (The Gentleman-in- Waiting)** กลุ่มนี้มีทัศนคติว่ามหาวิทยาลัย เป็นสถานที่อบรมให้นักศึกษาเป็นผู้ความสุภาพ

Astin (1993: 38-44) ได้ศึกษาประเภทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ข้อมูลได้จากการรายงานตนเองของนักศึกษาที่เข้าโครงการความร่วมมือของสถาบันวิจัยแห่งชาติ (Cooperative Institutional Research Program's National) โดยศึกษานักศึกษาชั้นปีที่ 1 เพื่อประเมินพฤติกรรม เจตคติ ความคาดหวัง ค่านิยม และอัตมโนทัศน์ พบว่า วัฒนธรรมกลุ่มย่อยของนักศึกษาแบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่

1. **นักวิชาการ (The Scholar)** เป็นผู้มีความสามารถเชิงวิชาการสูงมีความคาดหวังในด้านการเรียนสูง มีการวางแผนที่ดีมาก มักจะมาจากครอบครัวที่มีการศึกษาสูง สาขาที่เลือกเรียน ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของหมู่คณะและช่วยอาจารย์ทำวิจัย

2. **นักกิจกรรม (The Social Activist)** เป็นผู้ที่ให้ค่านิยมกับสังคมและการเมืองสูง ชอบช่วยเหลือผู้ที่ประสบความทุกข์ยาก ชอบเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม มักมาจากครอบครัวที่มีรายได้ปานกลาง สาขาที่เลือกเรียน ได้แก่ จิตวิทยา สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เป็นต้น มักชอบอภิปรายปัญหาสังคม การเมือง มีส่วนร่วมในการประท้วงและเป็นสมาชิกชมรมค่ายอาสา

3. **ศิลปิน (The Artist)** เป็นผู้ที่ให้ค่านิยมทางศิลปะ มีความสามารถพิเศษทางศิลปะ จะสร้างงานทางศิลปะ งานเขียน บางครั้งจะกลายเป็นนักแสดงเสียเอง มาก มักมาจากครอบครัวที่มีการศึกษาสูง สาขาที่เลือกเรียน ได้แก่ ศิลปกรรมศาสตร์ ดนตรี ดาราศาสตร์ ไม่สนใจกีฬาหรือการอภิปรายปัญหา

4. **สุขนิยม (The Hedonist)** เป็นผู้ที่มีคะแนนต่ำจากการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประวัติการขาดเรียนบ่อย และไม่ทำการบ้าน มักมาจากครอบครัวที่มีรายได้ปานกลาง สาขาที่เลือกเรียน ได้แก่ เลขานุการ ธุรกิจ มักชอบเสพกัญชา บุหรี่ คี๋มสุราและเที่ยวกลางคืน

5. **ผู้นำ (The Leader)** เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำ เชื่อมั่นในตนเองสูง ได้รับความนิยมนกย่อง มักมาจากครอบครัวที่มีการศึกษาสูง สาขาที่เลือกเรียน ได้แก่ กฎหมาย การทหาร ชอบสังคม ชอบอาสาสมัครทำงานในสโมสรและชอบเล่นกีฬา

6. **รักษาระดับฐานะ (The Status Striver)** เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น รับผิดชอบงานในหน้าที่อย่างดี ให้ความสำคัญกับค่านิยมและมีเป้าหมายในชีวิตในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะ เงิน อำนาจและสถานภาพทาง

สังคม มักจะมาจากครอบครัวที่มีการศึกษาไม่สูง สาขาที่เลือกเรียน ได้แก่ บัญชี ธุรกิจ ขอบร่วมงาน
สังสรรค์และคูโทรศัพท์

7. **ไม่ยัดมัน (The Uncommitted)** เป็นผู้มีความสามารถเฉพาะ คือ คาดหวังว่าจะต้อง
เปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ของคนในทุกเรื่อง เช่น สาขาที่เรียนหรืออาชีพ มักจะมาจากครอบครัว
ที่มีฐานะปานกลาง สาขาที่เลือกเรียนจะเป็นไปโดยไม่ตั้งใจ จะสนใจร่วมกิจกรรมกับนักศึกษา
นานาชาติ

สรรเสริญ อุทัยเฉลิม (2514) แบ่งนักศึกษาไว้ 3 ประเภท คือ

ประเภทแรก เป็นพวกมาเรียนเพื่อหาความรู้อย่างเดียว ไม่สนใจสังคม ไม่สนใจสถาบัน
หรือครูบาอาจารย์มากนัก เป็นคล้าย ๆ กลุ่มนักวิชาชีพ

ประเภทที่สอง เป็นพวกที่เข้ามาเรียนเพื่อตนเองและเพื่อสังคม สนใจสภาพแวดล้อม
และสังคมมากขึ้น ใช้เวลาออกไปบำเพ็ญประโยชน์มากขึ้น

ประเภทที่สาม เป็นพวกหัวก้าวหน้า แสวงหาความคิดใหม่ ไม่อยู่นิ่ง แสดงออกในสิ่ง
ต่าง ๆ อยู่เสมอเป็นประเภท “ปัญญาชน” นั่นเอง

อย่างไรก็ตามการจะแบ่งโดยใครและ แบบใด จะเกี่ยวข้องกับวิชาการเพื่อวิชาการและวิชาการ
เพื่ออาชีพอยู่เสมอ ซึ่งเป็นลักษณะของชีวิตมหาวิทยาลัยที่จะมีบุคคล 2 ลักษณะอย่างนี้เสมอ

ค. **แบ่งตามพฤติกรรมการเรียน**

นอกจากนักศึกษาจะมีความสนใจ และความเชื่อต่อชีวิตในสถาบันอุดมศึกษาแตกต่างกันแล้ว
นักศึกษายังมีแบบของการเรียน (Learning Styles) แตกต่างกันอีกด้วย รูปแบบการเรียนของนักศึกษา
ในระดับอุดมศึกษานั้นมีแตกต่างกันไป ในที่นี้จะได้ยกมากล่าวเฉพาะที่มีการพูดถึงกันเสมอ กล่าวคือ

Bandt (1947) ได้แบ่งโดยการรวมเอาทักษะและความสามารถพิเศษเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ได้แบ่ง
แบบพฤติกรรมการเรียนออกเป็น 6 แบบ กล่าวคือ

1. **แบบนักเล่นกลดวงตา (The Illusionist)** นักศึกษาลักษณะแบบนี้ ตั้งใจเรียน สามารถเรียน
ร่วมกับเพื่อนอย่างดี เติบโตพร้อมสำหรับการเรียน ทำงานอย่างเป็นระเบียบแต่เมื่อทำจริง ๆ
อาจจะได้ไม่มากนัก

2. **แบบนักไฟสันติภาพ (The Pacifist)** กลุ่มนี้รักสงบ ในการเรียนจะคำนึงถึงอุดมคติ ปล่อยให้
ให้ล่องลอยไปกับสิ่งที่เป็นความฝัน โดยไม่สนใจต่อสิ่งที่เรียนและที่บรรยายอย่างจริงจังนัก

3. **แบบเจ้าความคิด (The Idea Man)** กลุ่มนี้จะมีแนวคิดพิเศษเฉพาะของตัวเอง มีอะไรที่จะมา
ถามท่าทาสผู้สอน แต่ไม่ชอบลึกซึ้ง หรือมีข้อมูลมากมาย แต่จะเรียนวิชาที่มีลักษณะกว้างๆ ได้ดี

4. **แบบนักสืบ (The Detective)** นักศึกษาลักษณะแบบนี้ สนใจในรายละเอียด เก็บข้อมูลไว้
อย่างมากมาย ทำงานหนัก แต่ขาดความเข้าใจในแนวคิด หลักการ และการผสมผสานเนื้อหา

5. **แบบนักโทษทางปัญญา (The Cognitive Prisoner)** กลุ่มนี้อาศัยความจำ และการระลึกได้ใน การเรียนรู้ และเข้าใจเนื้อหาทางปัญญาได้ดี แต่การนำไปใช้หรือการประยุกต์กับงานเป็นสิ่งยากลำบาก สำหรับกลุ่มนี้

6. **แบบผู้ชำนาญเฉพาะ (The Technician)** กลุ่มนี้ชำนาญและเก่งในการทำสิ่งต่างๆ และมัก แสดงออกให้เห็นถึงความสามารถในเชิงประจักษ์ แต่จะมีปัญหาในเรื่องของปัญญาและความรู้

7. **แบบโดดเดี่ยว (The Isolationist)** มีความสามารถในการรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด แต่ขาดการสัมพันธ์หรือเชื่อมต่อกับ สามารถรายงานสิ่งที่นักคิดคนสำคัญคิดได้ดี แต่ไม่สามารถ เปรียบเทียบและรวมหัวข้อย่อย

8. **แบบนักปรับปรุง (The Revisionist)** กลุ่มนี้มีแนวคิดและค่านิยมที่แน่นอน ชอบศึกษาใน วงกว้าง เพื่อนำไปสู่ หรือนำไปสนับสนุนสิ่งที่ตนเองคิด เชื่อ สามารถเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีข้อมูลมาก ๆ ให้ ได้ตัดสินใจ พิจารณา คัดเลือก

9. **แบบมายา (The Shadow)** เป็นประเภทคิดตามความรู้อย่างรวดเร็ว รีบท่องหนังสือ จดไว้ ทันที เมื่อเข้าห้องสอบจะรีบสำรวจคำถาม เพื่อหาคำตอบก่อนที่จะลืมสิ่งที่เตรียมและจำมา

10. **แบบปิดบัง (The Mask)** นักศึกษากลุ่มนี้แท้ที่จริง ได้ศึกษาและเตรียมการมาดี แต่ปิดบังอำ พรางให้คนอื่นเห็นว่าตนเองไม่ได้เตรียมตัวมา แต่เมื่อผลการสอบออกมา กลุ่มนี้มักจะมองหน้าเพื่อน ไม่สนิท

11. **แบบนักประจักษ์ (The Pragmatist)** เมื่อผู้สอนกำหนดอะไรมาให้ นักศึกษากลุ่มนี้มักจะทำ ได้ดี หรือเดินตามโปรแกรมของตนเองได้ดี แต่ไม่ค่อยทำทนายผู้สอนนัก

12. **แบบนักสร้างสรรค์ (The Innovator)** กลุ่มนี้สามารถสร้างรู้สึกรักคิดส่วนตัว ขึ้นมาได้ และในขณะเดียวกัน สามารถเจาะลึกความคิดไปได้ด้วยตัวของตัวเอง

ในการแบ่งประเภทของนักศึกษาอีกแนวหนึ่ง Grasha and Riechmann(1975) ได้แบ่งตามแนว การเรียน ดังนี้

1. **แบบแข่งขัน (Competitive)** ลักษณะนี้ นักศึกษาที่สนใจจะเรียน เพื่อเอาชนะเพื่อนและ อาจารย์ รางวัลจากการแข่งขันเป็นสิ่งที่กลุ่มนี้พอใจ สนใจ

2. **แบบร่วมมือ (Collaborative)** ลักษณะนี้เป็นนักศึกษาที่เรียนได้ดีจากการแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นกับเพื่อนและอาจารย์ พร้อมจะร่วมมือด้วยดีกับเพื่อนและอาจารย์ ชอบทำงานเป็นหัวหน้ากลุ่ม อภิปราย

3. **แบบหลีกเลี่ยง (Avoidant)** ลักษณะนี้ไม่ชอบเรียนในห้องเรียนปกติ และไม่สนใจจะร่วมมือ กับเพื่อนและอาจารย์ในห้องเรียน

4. **แบบมีส่วนร่วม (Participant)** นักศึกษาลักษณะนี้เรียนรู้ได้ดี และพอใจจะเรียนจากชั้นเรียน มากที่สุด โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับวิชาเรียน

5. แบบพึ่งพา (Dependent) นักศึกษาลักษณะนี้ไม่สนใจความคิดความอ่านมาก เพราะพอใจแค่จะเรียนตามแนวที่กำหนดไว้ให้เท่านั้น

6. แบบอิสระ (Independent) นักศึกษาลักษณะนี้ชอบคิดด้วยตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ชอบเรียนด้วยตัวเอง แต่ก็ฟังว่าเพื่อนร่วมเรียนมีความเห็นอย่างไร

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดของ Clark and Trow (1966) เป็นแนวคิดในการศึกษา

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

กนิษฐา นิตน์พัฒนา (2541) ศึกษาจิตสาธารณะทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ในมิติทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและสุขภาพกับสิ่งแวดล้อม ในประเด็นของความรู้สึกรักนึกคิดที่มีต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคม และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่มีผลกระทบต่อตัวเอง ครอบครัวและสังคมโดยรวม ตลอดจนแนวทางแก้ไขสถานการณ์นั้นๆ ภายใต้การวิเคราะห์ ปรากฏการณ์แนวเศรษฐศาสตร์ การเมือง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหิดล ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2539 โดยการ Focus Group พบว่า ในด้านเศรษฐกิจ และการเมือง นักศึกษาเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและตระหนักว่าเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงและต้องเร่งแก้ไข แต่การแก้ไขยังอยู่ในระดับบุคคลมากกว่าการเคลื่อนไหวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างหรือนโยบาย นักศึกษาสามารถเสนอแนวทางแก้ไขได้อย่างรอบด้าน แต่การมีส่วนร่วมของนักศึกษาต่อการแก้ปัญหา เกือบทั้งหมดไม่เห็นพลังของตนเองที่จะแก้ไขในด้านสังคม สุขภาพ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม นักศึกษาสามารถเสนอแนวทางและเห็นว่าตนเองสามารถร่วมแก้ปัญหาใน 4 ด้าน

รัตนวรรณ รุณภัยและคณะ(2542) ศึกษาจิตสาธารณะของนักศึกษาที่มีต่อสถานะทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขนและกำแพงแสน จำนวน 744 คน พบว่า จิตสาธารณะของนักศึกษาในภาพรวมมีจิตสาธารณะที่ค่อนข้างสูง นักศึกษาที่แตกต่างเรื่องเพศ การเข้าร่วมกิจกรรม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ชั้นปี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภูมิภาค ที่พักอาศัย อาชีพบิดามารดา และการนับถือศาสนา มีจิตสาธารณะต่อสถานการณ์เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไม่แตกต่างกัน ยกเว้นนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และต่างคณะ มี จิตสาธารณะต่อสถานการณ์แตกต่างกัน

อ้อมใจ วงมณฑาและประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์(2552)ศึกษาจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทั้ง 7 คณะ ที่ศึกษาในทุกระดับชั้นปี จำนวน 400 คน จำแนกตามเพศ ภูมิภาค ศาสนา คณะ วิชา ชั้นปีที่ศึกษา อาชีพบิดามารดาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีจิตสาธารณะในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบตามตัวแปร พบว่านักศึกษา ที่มีภูมิลำเนา ศาสนาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมี

จิตสาธาณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนนักศึกษาที่อยู่ในคณะ วิชา ชั้นปีที่ศึกษา อาชีพบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่แตกต่างกัน พบว่า นักศึกษามีจิตสาธาณะไม่แตกต่างกัน

นะดา ศศิริพา (2553) ที่ศึกษาจิตสาธาณะและความสนใจในการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 390 คน พบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีจิตสาธาณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิต

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2526) ศึกษารูปแบบการใช้ชีวิตของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยมุ่งศึกษานิสิต 3 กลุ่ม คือ หลักสูตรที่สัมพันธ์กับมนุษย์โดยตรง หลักสูตรที่ผลิตสินค้าและให้บริการกับคน และหลักสูตรที่ผูกพันโดยตรงกับวิชาการ ใช้แบบวัดรูปแบบการใช้ชีวิตของนิสิต ที่สร้างขึ้นเองโดยศึกษาจากทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ และแบ่งนิสิตออกเป็น 7 ประเภท คือ กลุ่มกิจกรรม กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มเก็บตัว กลุ่มสมาคม กลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ กลุ่มวิชาการและ กลุ่มวิชาชีพ พบว่านิสิตมีแนวโน้มในลักษณะการใช้ชีวิตในกลุ่มก้าวหน้ามากที่สุด รองลงมา คือ กลุ่มวิชาชีพ และกลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ และพบว่า กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูง คือ กลุ่มก้าวหน้ากับกลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ กลุ่มวิชาการกับกลุ่มวิชาชีพ และกลุ่มกิจกรรมกับกลุ่มสมาคม

พรพนา อรรถจน โรจน์ (2528) ศึกษาและสำรวจแนวบทบาทนิสิตนักศึกษาตามการรับรู้ของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยระบบจำกัดรับ และศึกษาเปรียบเทียบแนวบทบาทนิสิตนักศึกษาโดยจำแนกตามเพศ สถานที่พัก ชั้นปี สาขาวิชาและมหาวิทยาลัยที่ศึกษาอยู่ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในภาคต่างๆ ภาคละ 1 แห่งรวม 473 คน พบว่า นิสิตนักศึกษารับรู้แนวบทบาททางวิชาการและการเป็นนิสิตสูงที่สุด และแนวบทบาทที่ต่ำที่สุดคือ บทบาทที่ทำเป็นพิธี แนวบทบาทในการพัฒนาสังคม พบความแตกต่างระหว่างนิสิตนักศึกษาปี 1 กับปี 3 และปี 1 กับปี 4 นอกจากนี้ยังพบความแตกต่างระหว่างนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วาสนา เจือทอง (2531) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลัง รูปแบบการใช้ชีวิตกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาพยาบาลในสถาบันการศึกษาพยาบาล และเปรียบเทียบรูปแบบการใช้ชีวิตของนักศึกษาพยาบาล ตามระดับชั้นปี ภูมิลาเนา อาชีพบิดามารดา การศึกษาบิดามารดา รายได้ของครอบครัวและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลในวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงกลาโหมจำนวน 342 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ พบว่า นักศึกษาพยาบาล รูปแบบการใช้ชีวิต 5 แบบ อยู่ในระดับปานกลาง คือ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มสมาคม กลุ่มวิชาการ กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มกิจกรรม ส่วนกลุ่มเก็บตัวอยู่ในระดับต่ำ และพบว่ารูปแบบการใช้ชีวิตทั้ง 6 รูปแบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นักศึกษาพยาบาลที่มีภูมิลาเนา อาชีพบิดา

การศึกษาศิลปะ การศึกษามารดา และรายได้ของครอบครัวต่างกัน มีรูปแบบการใช้ชีวิตบางกลุ่มแตกต่างกัน

นภาพร แก้วนิมิต (2539) ทำการวิเคราะห์วัฒนธรรมนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ส่วนประกอบสำคัญของวัฒนธรรมนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และศึกษาวัฒนธรรมนิสิตนักศึกษาโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ ใช้แบบวัดวัฒนธรรมและการสังเกต กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 จำนวน 1211 คน พบว่า วัฒนธรรมนิสิตนักศึกษามี 14 แบบ คือ มุ่งเรียน กิจกรรมนิยม สนใจสังคม นิยมศาสนา ศิษย์กับอาจารย์ ศิลปนิยม มุ่งอาชีพ สนใจการเมือง สนใจงานพิเศษ ช่างไทย ใฝ่รู้ สนใจอยู่หอพัก กลุ่มเพื่อนและชาตินิยม จากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ส่วนใหญ่แต่งกายเรียบร้อย อยู่ในกลุ่มเพื่อน ชอบอยู่หอพัก ไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรม สนใจปัญหาสังคมน้อย เห็นความสำคัญของศาสนา แต่ไม่ได้ปฏิบัติ ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับอาจารย์ สนใจศิลปะและการเมืองน้อย ไม่ได้ทำงานพิเศษ

ริเรืองรอง รัตนวิไลสกุล(2543) ศึกษารูปแบบการใช้ชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา 1300 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 2 และ 4 จาก 4 คณะ คือ คณะวิทยาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พบว่า รูปแบบการใช้ชีวิตของนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มก้าวหน้าและกลุ่มวิชาชีพ โดยนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ยรูปแบบการใช้ชีวิตในกลุ่มกิจกรรมสูงกว่านักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ยรูปแบบการใช้ชีวิตในกลุ่มเก็บตัวสูงกว่านักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีรูปแบบการใช้ชีวิตอยู่ในกลุ่มก้าวหน้า กลุ่มวิชาการและกลุ่มวิชาชีพแตกต่างกัน ในด้านชั้นปี พบว่า นักศึกษาต่างชั้นปีกันมีรูปแบบการใช้ชีวิตอยู่ในกลุ่มก้าวหน้า กลุ่มเก็บตัว กลุ่มวิชาการและกลุ่มวิชาชีพแตกต่างกันและพบว่า นักศึกษาต่างสาขาวิชามีรูปแบบการใช้ชีวิตในทุกกลุ่มแตกต่างกัน

อัญชัน สันติไชยกุล (2547) ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต การรับรู้เกี่ยวกับตนเองและการรับนวัตกรรมสินค้าแฟชั่นของวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อายุ 15-19 ปี จำนวน 400 คน พบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิต ของวัยรุ่นของกรุงเทพมหานครสามารถแบ่งออกได้เป็น 10 รูปแบบ คือ 1) ตามแฟชั่นและกระแสนิยม 2) มุ่งมันจริงจัง 3) คนดีของสังคม 4) อนุรักษ์นิยม 5) รักสบายไม่สนใจโลก 6) ผู้ชีวิต 7) บ้านเทิงนิยม 8) ยึดมั่นในศีลธรรม 9) มีความคิดรอบคอบ 10) บ้านแสนสุข

เรือนแก้ว ภัทรานูประวัติ (2547) ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของนักศึกษาภาคค่ำ : กรณีศึกษานักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ที่กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปีการศึกษา 2539 จำนวน 383 คน พบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ภาคค่ำ จำนวน 8 กลุ่ม

ย่อย คือ กลุ่มวิชาการ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มรูปแบบชีวิตมหาวิทยาลัยหรือรูปแบบกลุ่มสังคม กลุ่มก้าวหน้าหรือกลุ่มการเมือง กลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ กลุ่มยึดมั่นในสถาบัน กลุ่มเก็บตัว และกลุ่มแปลกแยก และพบว่ารูปแบบการใช้ชีวิตมีลักษณะกลุ่มมหาวิทยาลัยสูงสุด รองลงมาคือกลุ่มยึดมั่นในสถาบัน กลุ่มวิชาการ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ กลุ่มเก็บตัว และกลุ่มแปลกแยก

Farrell (1979) ศึกษาวัฒนธรรมย่อยของนักศึกษาและความพึงพอใจต่อวัตถุประสงค์ของสถาบันการศึกษา ทำการศึกษาระยะยาวในนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 224 คน เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงของความพึงพอใจในช่วง 3 ปี ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย โดยใช้แบบสอบถามแนวทบทวนของนักศึกษาไทย โดยใช้แนวคิดของ Gottlieb and Hodgkinsa ใน 4 แนวทบทวน กล่าวคือ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มวิชาการ กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มกิจกรรม พบว่า ไม่มี ความแตกต่างระหว่างแนวทบทวนทั้ง 4 แต่พบความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชาย นักศึกษาชายส่วนใหญ่มีแนวทบทวนกลุ่มวิชาชีพ นักศึกษาหญิงส่วนใหญ่มี แนวทบทวนกลุ่มก้าวหน้า และ ไม่มี ความแตกต่างระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่คาดหวังในแนวทบทวนทั้ง 4 กลุ่ม นักศึกษาให้ความสำคัญต่อสถาบันการศึกษาและมีความพึงพอใจต่อสถาบันการศึกษาน้อยลง และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางปัญญามากขึ้น

Buczynski (1991) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีเอกลักษณ์และการพัฒนาทางปัญญาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 โดยศึกษาในสถาบันการศึกษาของรัฐบาลแห่งหนึ่ง บริเวณชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกตอนกลาง กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 จำนวน 467 คน การมีการแบ่งเอกลักษณ์ออกเป็น 3 ด้าน คือ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เอกลักษณ์ทางเพศ และแนวคิดเกี่ยวกับตนเองและการแต่งกาย พบว่า นักศึกษาที่ มีการพัฒนาทางปัญญาสูงจะมีเอกลักษณ์ต่ำ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง